

<https://gep.ui.ac.ir/?lang=fa>

Geography and Environmental Planning

E-ISSN: 2252- 0910

Document Type: Research Paper

Vol. 36, Issue 2, No.98, 2025, pp. 169- 196

Received: 16/07/2025 Accepted: 02/09/2025

The Role of Gender in Climate Perception and Environmental Agency: A Sociological Analysis of Sustainable Tourism in the Desert Regions of Eastern Isfahan

Hassanreza Yosofvand *

Assistant professor, Department of Sociology, Faculty of Law and Social Sciences, Payame Noor University, Tehran, Iran
yosofvand@pnu.ac.ir

Abstract

This study employed a mixed-methods approach to examine the role of gender in climate risk perception and social engagement related to sustainable tourism in the desert regions of eastern Isfahan Province, specifically Varzaneh, Khur and Biabanak, and Naein. Data were collected through questionnaires administered to 412 participants (208 women and 204 men) and semi-structured interviews with 18 individuals during the first half of 2024. The findings revealed that the women, owing to their roles in social reproduction, exhibited a heightened awareness of climate risks—such as drought, declining water resources, and ecosystem degradation—compared to men. They also demonstrated greater involvement in sustainable tourism initiatives, particularly in areas, such as recycling, environmental education, and desert ecosystem protection. In contrast, the men tended to prioritize economic issues, including reduced agricultural income and tourism infrastructure management. Cultural barriers, such as domestic responsibilities and gender stereotypes, alongside limited financial resources, constrained the women's participation and exacerbated gender inequalities, while the men remained more active in economic and managerial domains. These gendered differences resonated with ecofeminist and climate justice frameworks, underscoring the impact of gender roles on socio-environmental dynamics. Based on these findings, the study recommends gender-responsive policies to empower women through local cooperatives and targeted educational programs, thereby enhancing their contributions to ecosystem conservation and strengthening sustainable tourism development. Future research can focus on localized models of women's empowerment and the potential of digital technologies to mitigate cultural barriers.

Keywords: Gender, Climate Change, Sustainable Tourism, Social Activism, Desert Regions.

Introduction

The desert regions of eastern Isfahan, including Varzaneh, Khur, and Naein, are prominent sustainable tourism destinations in Iran and are renowned for their unique natural attractions, such as sand dunes and salt flats (Norouzi & Moradi, 2019). However, these areas face significant challenges due to climate change, including prolonged droughts, water scarcity, and vegetation degradation, all of which threaten fragile ecosystems and the livelihoods of local communities reliant on agriculture and tourism (Eshraghi et al., 2017; Abdollahi et al.,

*Corresponding Author

Yosofvand, H. (2025). The Role of Gender in Climate Perception and Environmental Agency: A Sociological Analysis of Sustainable Tourism in the Desert Regions of Eastern Isfahan. *Geography and Environmental Planning*, 36 (2), 169 - 196 .

2252-0910 © University of Isfahan

This is an open access article under the CC BY-NC 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>).

10.22108/gep.2025.145998.1736

2016). The impacts of climate change are not distributed uniformly across social groups; they are significantly influenced by gender roles (Dankelman, 2002). Women often tasked with social reproduction responsibilities, such as managing water and food resources, face heightened vulnerabilities due to resource scarcity. In contrast, men, who are typically engaged in economic activities like agriculture or tourism infrastructure management, encounter different challenges (Di Chiro, 2008; Dadvar-Khani & Ghanian, 2016). These gendered roles not only shape daily experiences, but also influence perceptions of climate risks and participation in sustainable tourism initiatives. Research indicates that women tend to express greater concern for environmental risks and engage more actively in low-carbon activities, such as recycling and environmental education, owing to their social responsibilities (Zelezny et al., 2000, cited in Terry, 2009). Conversely, men often prioritize economic considerations and participate less in informal environmental initiatives (Calderón-Fajardo & Rodríguez-Rodríguez, 2024). Sustainable tourism in these desert regions presents opportunities to address economic and social inequalities; however, gender stereotypes and structural barriers—such as limited access to resources and decision-making power—hinder women’s participation (Mohammadzadeh et al., 2024). This study aimed to explore how gender roles shaped climate risk perceptions and social activism in sustainable tourism, thereby addressing the research gap in localized, gender-focused studies within Iran’s desert regions (Banerjee & Bell, 2007).

Materials & Methods

This research employed a mixed-methods approach, integrating both quantitative and qualitative methodologies to investigate gender differences in climate risk perception and social activism within sustainable tourism. The study population consisted of local residents and tourism stakeholders—including tour guides, ecolodge managers, and farmers—in the desert regions of Varzaneh, Khur, and Naein selected for their vulnerability to climate change impacts like drought. For the quantitative component, a random cluster sampling method was utilized to ensure diversity in gender, age, and occupation, resulting in a sample of 412 participants (208 women and 204 men) with a 95% confidence level and a 5% margin of error. The qualitative component employed purposive sampling, which resulted in selecting 18 participants with direct experience in sustainable tourism, and in-depth semi-structured interviews for evaluating the impacts of climate change, continuing until theoretical saturation was achieved.

Data Collection Tools

Quantitative: A standardized questionnaire was designed, incorporating both closed-ended (Likert scale) and open-ended questions. It covered three main areas: (1) climate risk perception (e.g., impacts of drought on tourism and livelihoods), (2) participation in social activism related to sustainable tourism (e.g., ecosystem protection and recycling), and (3) influence of gender roles on participation (Terry, 2009; Di Chiro, 2008).

Qualitative: Semi-structured interviews were conducted to explore gendered experiences of climate change and barriers to participation, which were guided by theoretical frameworks, such as social reproduction.

Data Analysis

Quantitative data were analyzed using SPSS software, employing descriptive statistics, independent t-tests, ANOVA, and multiple regression analysis to identify gender differences and predictors of participation. Qualitative data were analyzed manually using thematic content analysis, which involved open, axial, and selective coding to identify key themes related to the impact of gender roles on climate risk perception and sustainable tourism activities. The content validity of the questionnaire was confirmed by experts in environmental sociology, tourism, and geography with a Cronbach’s alpha of 0.82 indicating strong reliability. Interviews were conducted by trained interviewers (5 students of both genders) to address cultural sensitivities and ensure equitable participation.

Research Findings

Demographic Profile

The sample comprised an almost equal distribution of women (50.5%) and men (49.5%) with the 26–40 age group being the most represented at 37.9%. Educationally, 43.2% of participants held university degrees, which contributed to their level of environmental awareness. In terms of occupation, agriculture and livestock represented 27.2% of the sample, while clerical work accounted for 23.3%. The women were primarily identified as homemakers (28.8%), whereas the men were predominantly involved in agriculture (36.3%), reflecting traditional gender roles.

Quantitative Findings

Climate Risk Perception: The women demonstrated a higher perception of climate risks (mean = 4.27, SD = 0.71) compared to the men (mean = 3.59, SD = 0.83), resulting in a sample mean of 3.93 (SD = 0.79). The women, particularly those with university education (mean = 4.41) and rural residents (mean = 4.35), expressed greater concern about water scarcity (72.1% of women vs. 58.8% of men). The men engaged in agriculture

showed a higher risk perception (mean = 3.72) compared to their peers in other occupations (mean = 3.46), likely due to economic reliance on natural resources. Age also influenced perception with women aged 25–40 reporting a mean of 4.38 and men aged 40–55 showing a mean of 3.68.

Social Activism: Women participated more actively in sustainable tourism activities (mean = 3.92, SD = 0.76) than men (mean = 3.29, SD = 0.81), particularly in recycling (mean = 4.23 vs. 3.04), environmental education (mean = 4.08 vs. 3.12), and ecosystem protection (mean = 3.91 vs. 3.17). The women aged 25–40 years and the men with university education exhibited the highest levels of participation.

Qualitative Findings

Gendered Roles: A significant majority of the women (88.9%) attributed their heightened climate risk perception to domestic responsibilities, such as water management, while the men (88.9%) emphasized economic impacts, particularly agricultural losses.

Environmental Attitudes: The women (77.8%) highlighted the importance of ecosystem preservation for future generations in contrast to 44.4% of the men, who prioritized practical issues like funding.

Barriers: The women reported facing cultural barriers (77.8%) and time constraints due to domestic duties, whereas the men (55.6%) cited financial and educational limitations.

Statistical Analysis

T-test: Significant gender differences were found in both climate risk perception ($t = 4.82$, $p = 0.001$) and social activism ($t = 4.15$, $p = 0.002$).

ANOVA: Age ($F = 3.67$, $p = 0.012$) and education ($F = 4.12$, $p = 0.008$) were the significant factors influencing perception, while occupation did not show a significant effect ($F = 2.14$, $p = 0.091$).

Regression Analysis: Gender ($\beta = 0.41$, $p < 0.001$) and climate risk perception ($\beta = 0.38$, $p < 0.001$) were identified as the strongest predictors of social activism, explaining 42% of the variance ($R^2 = 0.42$). Notably, the women's perception had a stronger effect ($\beta = 0.45$) compared to the men's ($\beta = 0.32$).

Correlation: A positive correlation was observed between climate risk perception and social activism ($r = 0.56$, $p < 0.001$), which was stronger among the women ($r = 0.62$) compared to the men ($r = 0.47$).

Discussion of Results & Conclusion

This study confirmed significant gender differences in climate risk perception and social activism within sustainable tourism. The women's heightened awareness of climate risks aligned with their roles in social reproduction, which was consistent with ecofeminism and social reproduction theories (Mohanty et al., 2018; Di Chiro, 2008). Their active participation in recycling and environmental education reflected a stronger commitment to environmental stewardship (Skanavis & Sakellari, 2008). In contrast, the men tended to focus more on economic concerns and participate less in informal environmental initiatives, which aligns with the findings by Dadvar-Khani & Ghanian (2016). Cultural and structural barriers, such as limited access to resources and entrenched gender roles, restricted the women's participation, corroborating the insights of Calderón-Fajardo & Rodríguez-Rodríguez (2024). While the tourism potential in the desert regions was substantial, challenges, such as resource exploitation and infrastructure deficits, remained significant (Norouzi & Moradi, 2019). To promote equitable sustainable development, gender-sensitive policies are essential. These should include women-focused environmental education and cooperative models that empower women (Gok, 2023). Future research should investigate local empowerment strategies and the role of digital platforms in enhancing women's participation, ensuring that tourism policies are inclusive and sustainable. Without addressing gender disparities, tourism policies risk becoming "inadequate, inequitable, and unsustainable".

مقاله پژوهشی

نقش جنسیت در ادراک و کنشگری اقلیمی: تحلیل جامعه‌شناختی گردشگری پایدار در مناطق کویری شرق اصفهان

حسن‌رضا یوسفوند* ، استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران
yosofvand@pnu.ac.ir

چکیده

این پژوهش با رویکرد ترکیبی کمی-کیفی، نقش جنسیت را در ادراک مخاطرات اقلیمی و کنشگری اجتماعی مرتبط با گردشگری پایدار در مناطق کویری شرق استان اصفهان (ورزنه، خور و بیابانک، و نائین) بررسی کرده است. داده‌ها از طریق پرسش‌نامه (۴۱۲ نفر، شامل ۲۰۸ زن و ۲۰۴ مرد) و مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته (۱۸ نفر) در شش ماهه اول سال ۱۴۰۳ جمع‌آوری شد. نتایج نشان داد که زنان به دلیل نقش‌های بازتولید اجتماعی، ادراک بالاتری از مخاطرات اقلیمی (مانند خشک‌سالی، کاهش منابع آب و تخریب اکوسیستم‌ها) نسبت به مردان دارند و مشارکت بیشتری در فعالیت‌های گردشگری پایدار به‌ویژه بازیافت، آموزش‌های زیست‌محیطی و حفاظت از اکوسیستم‌های کویری نشان می‌دهند. در مقابل، مردان بیشتر بر مسائل اقتصادی مانند کاهش درآمد کشاورزی یا مدیریت زیرساخت‌های گردشگری تمرکز دارند. علاوه بر این، موانع فرهنگی (مانند مسئولیت‌های خانگی و کلیشه‌های جنسیتی) و کمبود منابع مالی مشارکت زنان را محدود و نابرابری‌های جنسیتی را تشدید می‌کند؛ در حالی که مردان در فعالیت‌های اقتصادی و مدیریتی فعال‌ترند. این تفاوت‌ها با چارچوب‌های نظری اکوفمینیسم و عدالت اقلیمی همخوانی دارد و بر تأثیر نقش‌های جنسیتی بر پویایی‌های اجتماعی و زیست‌محیطی تأکید می‌کند. براساس این نتایج پیشنهاد می‌شود سیاست‌گذاری‌های جنسیت‌محور برای توانمندسازی زنان از طریق تعاونی‌های محلی و برنامه‌های آموزشی هدفمند اجرا شود تا مشارکت آن‌ها در حفاظت از اکوسیستم‌ها افزایش یابد و توسعه گردشگری پایدار تقویت شود. همچنین پژوهش‌های آینده می‌توانند بر مدل‌های محلی توانمندسازی زنان و نقش فناوری‌های دیجیتال در کاهش موانع فرهنگی تمرکز کنند.

واژه‌های کلیدی: جنسیت، تغییرات اقلیمی، گردشگری پایدار، کنشگری اجتماعی، مناطق کویری

*نویسنده مسئول

یوسفوند، حسن‌رضا. (۱۴۰۴). نقش جنسیت در ادراک و کنشگری اقلیمی: تحلیل جامعه‌شناختی گردشگری پایدار در مناطق کویری شرق اصفهان، جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، ۳۶ (۲)، ۱۶۶-۱۶۹.

مقدمه

تغییرات اقلیمی یکی از مهم‌ترین چالش‌های جهانی قرن حاضر است که تأثیرات عمیقی بر اکوسیستم‌های شکننده و جوامع محلی وابسته به منابع طبیعی دارد. این تغییرات نه تنها محیط زیست را تهدید می‌کند، معیشت جوامع محلی را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد؛ باین حال، تأثیرات این بحران به صورت یکنواخت بر گروه‌های اجتماعی توزیع نمی‌شود و جنسیت به منزله عاملی کلیدی، تجربه‌ها و پاسخ‌های افراد به این تغییرات را متمایز می‌سازد (Dankelman, 2002). در این راستا، گردشگری پایدار راهکاری برای کاهش فشارهای زیست محیطی، حفاظت از اکوسیستم‌ها و تقویت اقتصاد جوامع محلی مطرح شده است؛ اما موفقیت آن به درک دقیق تفاوت‌های جنسیتی در ادراک مخاطرات اقلیمی و کنشگری اجتماعی وابسته است (Eger et al., 2021). این پژوهش نقش جنسیت را در ادراک مخاطرات اقلیمی (مانند خشک‌سالی، کاهش منابع آب و تخریب اکوسیستم‌ها) و مشارکت در فعالیت‌های گردشگری پایدار (مانند حفاظت از اکوسیستم‌های کویری، بازیافت و آموزش‌های زیست محیطی) در مناطق کویری شرق استان اصفهان شامل ورزنه، خور و بیابانک، و نائین بررسی می‌کند.

مناطق کویری شرق استان اصفهان به دلیل ویژگی‌های جغرافیایی و اکولوژیکی منحصربه‌فرد همچون تپه‌های شنی، نمکزارها و اکوسیستم‌های کویری از مقاصد کلیدی گردشگری پایدار در ایران محسوب می‌شوند (Norouzi & Moradi, 2019). این مناطق به دلیل جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی ظرفیت زیادی برای توسعه گردشگری دارند که می‌تواند به اشتغال‌زایی و حفاظت از محیط‌زیست کمک کند؛ باین حال، این مناطق با چالش‌های شدید ناشی از تغییرات اقلیمی مثل خشک‌سالی‌های ممتد، کاهش منابع آب زیرزمینی و تخریب پوشش گیاهی مواجه‌اند که اکوسیستم‌های شکننده و معیشت جوامع محلی وابسته به کشاورزی و گردشگری را تهدید می‌کند (Eshraghi et al., 2017؛ عبداللہی و همکاران، ۱۳۹۵). شدت زیاد این چالش‌ها همراه با وابستگی اقتصادی جوامع محلی به منابع طبیعی و گردشگری، مناطق کویری شرق اصفهان را به بستری مناسب برای مطالعه تأثیرات جنسیتی تغییرات اقلیمی تبدیل کرده است. علاوه بر این، وجود نقش‌های جنسیتی سنتی در این مناطق که زنان را اغلب به مسئولیت‌های خانگی و مردان را به فعالیت‌های اقتصادی محدود می‌کند، تحلیل تفاوت‌های جنسیتی در ادراک و کنشگری را ضروری می‌سازد. کمبود زیرساخت‌های گردشگری مانند حمل‌ونقل و مراکز اقامتی نیز توسعه پایدار را با چالش مواجه کرده است و نیاز به بررسی نقش‌های جنسیتی در این زمینه را تقویت می‌کند (Douzandeh-Ziabary & Lotfi, 2015).

نقش‌های جنسیتی متفاوت، تجربه‌ها و پاسخ‌های زنان و مردان به تغییرات اقلیمی را در این مناطق شکل می‌دهد. زنان به دلیل مسئولیت‌های بازتولید اجتماعی مانند تأمین آب و غذا برای خانوار با فشار مضاعفی از کاهش منابع آب و تخریب اکوسیستم‌ها مواجه‌اند (Buckingham-Hatfield, 2000; Mohanty et al., 2018)؛ برای مثال، زنان در این مناطق اغلب مسئولیت مدیریت منابع آب خانگی را بر عهده دارند که با شدت گرفتن خشک‌سالی نگرانی آن‌ها را نسبت به تأثیرات اقلیمی بر سلامت و رفاه خانواده افزایش می‌دهد (عبداللہی و همکاران، ۱۳۹۵). این نقش‌ها ادراک زنان را از مخاطرات اقلیمی مانند کاهش منابع آب و بیابان‌زایی تقویت می‌کند و آن‌ها را به مشارکت در فعالیت‌های زیست محیطی مانند بازیافت و آموزش‌های زیست محیطی ترغیب می‌کند (Zelezny et al., 2000 cited in Terry).

(Skanavis & Sakellari, 2009; Skanavis & Sakellari, 2008). در مقابل، مردان که اغلب در فعالیتهای اقتصادی مانند کشاورزی یا مدیریت زیرساخت‌های گردشگری فعال‌اند، بیشتر بر تأثیرات اقتصادی تغییرات اقلیمی مانند کاهش محصول کشاورزی یا درآمد تمرکز دارند (Dadvar-Khani & Ghanian, 2016). این تفاوت‌ها به کنشگری اجتماعی متفاوتی منجر می‌شود. زنان به دلیل نگرش‌های زیست‌محیطی قوی‌تر، در فعالیتهای غیررسمی مانند کارگاه‌های آموزشی زیست‌محیطی و پروژه‌های بازیافت محلی مشارکت بیشتری دارند؛ در حالی که مردان در فعالیتهای اقتصادی و مدیریتی مانند مدیریت اقامتگاه‌های بوم‌گردی یا پروژه‌های زیرساختی نقش پررنگ‌تری ایفا می‌کنند (Skanavis & Sakellari, 2008). با این حال، کلیشه‌های جنسیتی در صنعت گردشگری مانند تصویرسازی زنان به‌عنوان افراد منفعل یا محدود به نقش‌های خانگی، همراه با موانع ساختاری مانند کمبود منابع مالی و زیرساخت‌ها مشارکت زنان را در تصمیم‌گیری‌های محلی و فعالیتهای گردشگری پایدار محدود می‌کنند (Calderón-Fajardo & Rodríguez-Rodríguez, 2024).

گردشگری پایدار در مناطق کویری اصفهان فرصتهایی را برای کاهش نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی فراهم می‌کند؛ اما موانع متعددی تحقق این ظرفیت‌ها را تهدید می‌کند (Norouzi & Moradi, 2019). بهره‌برداری بیش‌ازحد از منابع طبیعی مانند آب و خاک و کمبود زیرساخت‌هایی مانند حمل‌ونقل و مراکز اقامتی توسعه پایدار را با مشکل مواجه کرده است (Eshraghi et al., 2017; Douzandeh-Ziabary & Lotfi, 2015). علاوه بر این، کلیشه‌های جنسیتی و موانع فرهنگی مانند انتظار از زنان برای اولویت‌دادن به مسئولیت‌های خانگی، مشارکت آن‌ها را در ابتکارات زیست‌محیطی و گردشگری محدود می‌کند (Mohammadzadeh et al., 2024). این موانع در مناطق محافظه‌کار مانند مناطق کویری شرق اصفهان که نقش‌های جنسیتی سنتی غالب‌اند، تشدید می‌شوند. نبود داده‌های بومی درباره تفاوت‌های جنسیتی در ادراک مخاطرات اقلیمی و کنشگری اجتماعی در این مناطق سیاست‌گذاری‌های عادلانه و پایدار را با مشکل مواجه کرده است (Banerjee & Bell, 2007). پژوهش‌های موجود در ایران کمتر به تحلیل‌های جنسیت‌محور در زمینه گردشگری پایدار پرداخته‌اند که این شکاف پژوهشی نیاز به مطالعه‌ای جامع را برجسته می‌کند. این پژوهش با هدف بررسی تأثیر نقش‌های جنسیتی بر ادراک مخاطرات اقلیمی و مشارکت در کنشگری اجتماعی مرتبط با گردشگری پایدار در مناطق ورزنده، خور و بیابانک، و نائین انجام شده است. با استفاده از روش‌های کمی (پیمایش) و کیفی (مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته) این مطالعه به دنبال ارائه شواهد بومی برای برطرف کردن شکاف‌های پژوهشی موجود است. نتایج این پژوهش می‌تواند به شناسایی تفاوت‌های جنسیتی در ادراک و کنشگری کمک کند و زمینه‌ساز طراحی سیاست‌هایی شود که نابرابری‌های جنسیتی را کاهش دهد و توسعه پایدار را در مناطق کویری تقویت کند. بدون توجه به این تفاوت‌ها سیاست‌های گردشگری ممکن است ناکافی و ناعادلانه باشد.

مبانی نظری و پیشینه پژوهشی

مطالعه نقش‌های جنسیتی در ادراک مخاطرات اقلیمی و کنشگری اجتماعی در چارچوب گردشگری پایدار به‌ویژه در مناطق کویری شرق اصفهان مستلزم تبیین مبانی نظری و بررسی پیشینه مرتبط است. تغییرات اقلیمی پیامدهای متفاوتی برای گروه‌های اجتماعی دارد که به دلیل نقش‌های جنسیتی، به‌صورت نابرابر تجربه می‌شود. این نابرابری‌ها

در مناطق کویری با منابع طبیعی محدود، اهمیت جنسیت را در سیاست‌گذاری گردشگری پایدار پررنگ‌تر می‌کند. چارچوب نظری پژوهش بر سه مفهوم اکوفمینیسم، نظریه‌ی بازتولید اجتماعی و عدالت اقلیمی استوار است که به درک روابط میان جنسیت، محیط‌زیست و گردشگری کمک می‌کند. مرور پیشینه نیز به شناسایی شکاف‌های دانشی در خصوص تفاوت‌های جنسیتی در مواجهه با بحران‌های اقلیمی در ایران کمک می‌کند و بستر تحلیل داده‌های بومی را فراهم می‌سازد.

پیشینه پژوهشی

تغییرات اقلیمی و تأثیرات جنسیتی

تغییرات اقلیمی بحرانی جهانی است و تأثیرات متفاوتی بر گروه‌های اجتماعی ایجاد می‌کند که به دلیل نقش‌های جنسیتی، به صورت نابرابر توزیع می‌شود. دانکلمن تأکید می‌کند تأثیرات اقلیمی از نظر جنسیتی خنثی نیست؛ زیرا زنان به دلیل مسئولیت‌های بازتولید اجتماعی مانند تأمین آب و غذا در برابر کاهش منابع طبیعی آسیب‌پذیرترند (Dankelman, 2002). این موضوع در مناطق کویری ایران به‌ویژه شرق استان اصفهان که با خشک‌سالی‌های شدید مواجه است، نمود بیشتری دارد. عبداللهی و همکاران (۱۳۹۵) در مطالعه‌ی کیفی نشان دادند کشاورزان در اصفهان خشک‌سالی را «تجربه‌ای تراژیک» درک می‌کنند که زیست جهان آن‌ها را در معرض خطر قرار داده است. زنان به دلیل نقش‌های خانگی مانند مدیریت آب فشار بیشتری را تجربه می‌کنند. به‌طور مشابه دی‌چیرو استدلال می‌کند زنان به دلیل درگیری در بازتولید اجتماعی مانند مدیریت منابع خانگی، در برابر تغییرات اقلیمی مانند کاهش منابع آب و تخریب اکوسیستم‌ها آسیب‌پذیرترند (Di-Chiro, 2008). این یافته‌ها نشان‌دهنده‌ی ضرورت توجه به تفاوت‌های جنسیتی در تحلیل تأثیرات اقلیمی است.

ظرفیت‌ها و چالش‌های گردشگری پایدار در مناطق کویری

گردشگری پایدار به‌منزله‌ی راهکاری برای توسعه‌ی اقتصادی و زیست‌محیطی در مناطق کویری همچون مناطق کویری شرق اصفهان موردتوجه قرار گرفته است. نوروزی و مرادی با استفاده از روش ارزیابی چندمعیاره (MCE) نشان دادند حدود ۳۰ درصد از مناطق شرق اصفهان برای توسعه‌ی گردشگری پایدار بسیار مناسب هستند؛ اما محدودیت‌های زیرساختی و زیست‌محیطی مانند کمبود آب و تخریب اکوسیستم‌ها مانع بهره‌برداری کامل از این ظرفیت‌ها می‌شوند (Norouzi & Moradi, 2019).

به‌طور مشابه دوزنده‌ی زیباری و لطفی بر جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی کویرهای مرنجاب و مصر تأکید کردند و کمبود زیرساخت‌هایی مانند حمل‌ونقل، مراکز اقامتی و خدمات بهداشتی را موانع کلیدی توسعه‌ی گردشگری پایدار دانستند (Douzandeh-Ziabary & Lotfi, 2015).

اشراقی و همکاران نیز نشان دادند گردشگری کویری می‌تواند اشتغال پایدار ایجاد کند و گونه‌های گیاهی و جانوری را حفظ نماید؛ اما فشار بیش‌ازحد بر منابع طبیعی مانند بهره‌برداری بیش‌ازحد از زمین و پوشش گیاهی باعث

کاهش بازده کشاورزی و آلودگی منابع آب شده است. این مطالعات بر ضرورت مدیریت دقیق منابع طبیعی در توسعه گردشگری تأکید دارند (Eshraghi et al., 2017).

جنسیت و کلیشه‌ها در صنعت گردشگری

تحلیل‌های جنسیتی در گردشگری نشان‌دهنده تفاوت‌های قابل توجه در تجربه‌ها و مشارکت زنان و مردان است. کالدرون-فاخاردو و رودریگز-رودریگز استدلال می‌کنند کلیشه‌های جنسیتی در تبلیغات و بازاریابی گردشگری مانند به تصویر کشیدن زنان به عنوان افراد منفعل یا مرتبط با نقش‌های خانگی نابرابری‌های جنسیتی را تقویت و مشارکت زنان را در تصمیم‌گیری‌های گردشگری محدود می‌کند (Calderón-Fajardo & Rodríguez-Rodríguez, 2024). این کلیشه‌ها در مناطق محافظه‌کار مانند ایران با موانع ساختاری و فرهنگی ترکیب شده است و توانمندسازی زنان را در صنعت گردشگری دشوار می‌سازد. ویلسون و چمبرز در مطالعه‌ای با زنان شاغل در صنعت گردشگری نشان دادند موانع ساختاری مانند دسترسی محدود به آموزش و فرصت‌های شغلی و نگرش‌های فرهنگی، مشارکت زنان را در این صنعت محدود کرده است (Hosseini et al., 2023). این موانع در مناطق کویری که زنان اغلب نقش‌های سنتی‌تری بر عهده دارند، تشدید می‌شود.

نقش جنسیت در کنشگری اجتماعی و گردشگری پایدار

کنشگری اجتماعی در پاسخ به تغییرات اقلیمی و توسعه گردشگری پایدار تحت تأثیر نقش‌های جنسیتی قرار دارد. اسکانونیس و ساکلاری نشان دادند زنان به دلیل نگرش‌های زیست‌محیطی قوی‌تر، در فعالیت‌های مرتبط با حفاظت از محیط‌زیست مانند آموزش‌های زیست‌محیطی و بازیافت مشارکت بیشتری دارند (Skanavis & Sakellari, 2008). این یافته با مطالعه زلزلی و همکاران همخوانی دارد که نشان داد زنان به دلیل احساس مسئولیت بیشتر برای نسل‌های آینده، رفتارهای کم‌کربن را بیشتر ترویج می‌کنند (Zelezny et al., 2000 Cited in Terry, 2009). موهانتی و همکاران نیز با معرفی مفهوم اکوفمینیسم، رابطه چرخه‌ای بین جنسیت و محیط‌زیست و گردشگری را بررسی کردند و نشان دادند زنان به دلیل ارتباط نزدیک‌تر با محیط‌زیست در نقش‌های بازتولید اجتماعی، در فعالیت‌های زیست‌محیطی مشارکت بیشتری دارند. در مقابل، مردان اغلب در فعالیت‌های اقتصادی و مدیریتی مانند مدیریت اقامتگاه‌های بوم‌گردی فعال‌ترند (Mohanty et al., 2018). دادورخانی و قانیان در مطالعه‌ای در مناطق روستایی تهران نشان دادند زنان، بیشتر نگران تخریب زیست‌محیطی هستند؛ درحالی‌که مردان بر زیرساخت‌های فیزیکی و فرصت‌های اقتصادی تمرکز دارند (Dadvar-Khani & Ghanian, 2016).

توانمندسازی زنان و موانع ساختاری

گوک بر نقش تعاونی‌های زنان در گردشگری پایدار تأکید کرده و نشان داده است این تعاونی‌ها از طریق ایجاد فرصت‌های شغلی و آموزشی به توانمندسازی زنان و کاهش نابرابری‌های اجتماعی کمک می‌کنند (Gok, 2023). این موضوع در مناطق کویری ایران که زنان به دلیل محدودیت‌های فرهنگی کمتر در تصمیم‌گیری‌های محلی مشارکت

دارند، اهمیت ویژه‌ای دارد. ایگر و همکاران با رویکردی فمینیستی بر ضرورت بازنگری مدل‌های غالب در گردشگری پایدار تأکید و استدلال می‌کنند جنسیت باید به‌منزلهٔ مقوله‌ای کلیدی، در تحلیل‌های پایداری ادغام شود. آن‌ها پیشنهاد می‌کنند تحلیل‌های جنسیتی باید شامل طیف‌های جنسیتی و هویت‌های جنسیتی شوند تا درک جامعی از پویایی‌های اجتماعی ارائه دهند (Eger et al., 2021)؛ بااین‌حال، نلسون و همکاران و همچنین مک‌گرگور تأکید می‌کنند موانع ساختاری مانند دسترسی محدود زنان به منابع و تصمیم‌گیری‌های محلی مشارکت آن‌ها را در ابتکارات زیست‌محیطی و گردشگری پایدار محدود می‌کند (Nelson et al., 2002; MacGregor, 2009).

تأثیرات اجتماعی و زیست‌محیطی گردشگری در مناطق کویری

گردشگری در مناطق کویری ایران فرصت‌هایی را برای توسعهٔ اقتصادی و حفاظت از محیط‌زیست فراهم می‌کند؛ اما چالش‌هایی را نیز به همراه دارد. محمدزاده و همکاران در مطالعه‌ای در تیران و کرون اصفهان نشان دادند گردشگری می‌تواند اشتغال ایجاد کند و درآمد جوامع محلی را افزایش دهد؛ اما کمبود مدیریت و برنامه‌ریزی مانع توسعهٔ پایدار است (Mohammadzadeh et al., 2024). ضربایی و رخشانی‌نسب نیز در بررسی اکوتوریسم شهری در اصفهان نشان دادند فقط تعداد محدودی از مناطق گردشگری این شهر پایدار هستند؛ درحالی‌که بسیاری از مناطق به دلیل کمبود زیرساخت‌ها و برنامه‌ریزی ناکافی، ناپایدار تلقی می‌شوند (Zarabi & Rakhshanasab, 2008). این یافته‌ها بر ضرورت توجه به مدیریت پایدار و مشارکت جوامع محلی به‌ویژه گروه‌های حاشیه‌ای مانند زنان تأکید دارند.

جنسیت، فضا و گردشگری

هوگانگ و فان رابطهٔ بین جنسیت، فضا و گردشگری را بررسی کرده‌اند و استدلال می‌کنند تغییرات در نگرش‌های اجتماعی و فناوری‌های دیجیتال مانند سامانه‌های آنلاین، پویایی‌های جنسیتی در گردشگری را تغییر داده‌اند. این مطالعه نشان می‌دهد فضاهای گردشگری به‌ویژه در مناطق با پذیرش اجتماعی زیاد، می‌توانند فرصت‌هایی برای مشارکت گروه‌های حاشیه‌ای به‌خصوص زنان فراهم کنند (Honggang & Fan, 2024)؛ بااین‌حال، در مناطق کویری ایران تفاوت‌های فرهنگی بین گردشگران و جوامع محلی و کمبود زیرساخت‌های مناسب همچنان چالش‌های کلیدی هستند (Douzandeh Ziabary & Lotfi, 2015). این موضوع نشان‌دهندهٔ نیاز به سیاست‌گذاری‌های محلی است که تفاوت‌های جنسیتی و فرهنگی را نیز در نظر بگیرد.

برخلاف پیشرفت‌های پژوهشی، کمبود مطالعات بومی در ایران که به‌طور خاص تفاوت‌های جنسیتی در ادراکات و کنشگری در گردشگری پایدار را بررسی کنند، همچنان شکاف پژوهشی برجسته‌ای است (Banerjee & Bell, 2007; Hosseini et al., 2023). نبود داده‌های محلی دربارهٔ مناطق کویری مانند مناطق کویری شرق اصفهان مانع از توسعهٔ سیاست‌های عادلانه و پایدار شده است. این پژوهش با هدف برطرف‌کردن این شکاف، نقش‌های جنسیتی را در ادراک مخاطرات اقلیمی و مشارکت در کنشگری اجتماعی در مناطق کویری شرق اصفهان بررسی می‌کند.

چارچوب نظری

برای بررسی تأثیر نقش‌های جنسیتی بر ادراک مخاطرات اقلیمی و کنشگری اجتماعی در گردشگری پایدار مناطق کویری شرق استان اصفهان، این پژوهش از یک چارچوب نظری چندوجهی استفاده می‌کند که بر سه مفهوم کلیدی استوار است: اکوفمینیسم، نظریه بازتولید اجتماعی و نظریه عدالت اقلیمی. این مفاهیم به تحلیل چگونگی تأثیر نقش‌های جنسیتی بر ادراکات و کنش‌های اجتماعی در جوامع محلی به‌ویژه در زمینه تغییرات اقلیمی و توسعه گردشگری پایدار کمک می‌کنند.

۱. اکوفمینیسم

نظریه اکوفمینیسم که ریشه در آثار محققانی مانند [Mohanty et al. \(2018\)](#) دارد، رابطه بین ستم جنسیتی و بهره‌کشی از طبیعت را برجسته می‌کند. این نظریه استدلال می‌کند زنان به دلیل نقش‌های اجتماعی و اقتصادی خود مانند مدیریت منابع طبیعی در خانوار ارتباط عمیق‌تری با محیط زیست دارند و در نتیجه، در فعالیت‌های حفاظت از محیط زیست مانند بازیافت و آموزش‌های زیست‌محیطی مشارکت بیشتری نشان می‌دهند. در مناطق کویری شرق اصفهان مانند ورزنه و خور و بیابانک که با چالش‌های اقلیمی مانند خشک‌سالی و کاهش منابع آب مواجه‌اند، اکوفمینیسم چارچوبی برای درک فشارهای مضاعف بر زنان ارائه می‌دهد. [Mohanty et al. \(2018\)](#) تأکید می‌کنند گردشگری پایدار می‌تواند از طریق تقویت نقش زنان در فعالیت‌های کم‌کربن به کاهش نابرابری‌های جنسیتی و زیست‌محیطی کمک کند. [Skanavis & Sakellari \(2008\)](#) نیز نشان داده‌اند که زنان به دلیل نگرش‌های زیست‌محیطی قوی‌تر، در تصمیم‌گیری‌های مرتبط با پایداری به‌ویژه در صنعت گردشگری فعال‌ترند. این دیدگاه در تحلیل ادراک زنان از مخاطرات اقلیمی مانند تخریب اکوسیستم‌های کویری و مشارکت آن‌ها در ابتکارات محلی مانند مدیریت اقامتگاه‌های بوم‌گردی کاربرد دارد.

۲. نظریه بازتولید اجتماعی

نظریه بازتولید اجتماعی که [Di-Chiro \(2008\)](#) آن را در زمینه عدالت زیست‌محیطی به کار برده است، بر نقش زنان در حفظ و بازتولید ساختارهای اجتماعی و اقتصادی از طریق فعالیت‌هایی مانند تأمین آب، غذا و مراقبت از خانوار تمرکز دارد. در مناطق کویری اصفهان زنان به دلیل مسئولیت‌های بازتولید اجتماعی مانند مدیریت منابع آب در شرایط خشک‌سالی با فشارهای بیشتری مواجه‌اند ([عبداللهی و همکاران، ۱۳۹۵](#)). این نظریه نشان می‌دهد نقش‌های جنسیتی نه تنها تجربه زنان از مخاطرات اقلیمی را شکل می‌دهد، بر مشارکت آن‌ها در فعالیت‌های گردشگری پایدار مانند آموزش‌های زیست‌محیطی یا مدیریت منابع محلی نیز تأثیر می‌گذارد. [Calderón-Fajardo & Rodríguez-Rodríguez \(2024\)](#) استدلال می‌کنند کلیشه‌های جنسیتی مانند تصویرسازی زنان به‌عنوان افراد منفعل یا مرتبط با نقش‌های خانگی، مشارکت آن‌ها را در تصمیم‌گیری‌های مرتبط با گردشگری محدود می‌کند. این محدودیت‌ها در مناطق محافظه‌کار مانند ایران که نگرش‌های سنتی اغلب زنان را به نقش‌های خانگی محدود می‌کند، تشدید می‌شود. نظریه بازتولید اجتماعی [Wilson & Chambers \(2023\)](#) چارچوبی برای تحلیل این پویایی‌ها ارائه می‌دهد و بر ضرورت توانمندسازی زنان برای مشارکت فعال‌تر در توسعه پایدار تأکید می‌کند.

۳. نظریه عدالت اقلیمی

نظریه عدالت اقلیمی که [\(2002\) Nelson et al.](#) و [\(2009\) Terry](#) آن را توسعه داده‌اند، بر ضرورت توجه به نابرابری‌های جنسیتی در پاسخ به تغییرات اقلیمی تأکید دارد. این نظریه استدلال می‌کند که سیاست‌های اقلیمی و گردشگری بدون در نظر گرفتن تفاوت‌های جنسیتی، ناعادلانه و ناپایدار خواهد بود. در مناطق کویری اصفهان زنان به دلیل دسترسی محدود به منابع مانند آموزش و فرصت‌های شغلی و مشارکت کمتر در تصمیم‌گیری‌های محلی در برابر تأثیرات اقلیمی آسیب‌پذیرترند ([Dankelman, 2002](#)). گوک نشان می‌دهد تعاونی‌های زنان در صنعت گردشگری می‌توانند به توانمندسازی زنان و کاهش نابرابری‌های اجتماعی کمک کنند ([Gok, 2023](#))؛ اما موانع ساختاری مانند کمبود زیرساخت‌ها و نگرش‌های فرهنگی همچنان چالش‌های جدی ایجاد می‌کند ([Eshraghi et al., 2017](#)). این نظریه چارچوبی برای تحلیل چگونگی تأثیر سیاست‌های گردشگری بر کاهش یا تشدید نابرابری‌های جنسیتی در جوامع محلی فراهم می‌کند و بر اهمیت طراحی سیاست‌های عادلانه تأکید دارد.

۴. کاربرد محلی و ادغام نظری

این چارچوب نظری با ادغام اکوفمینیسم، بازتولید اجتماعی و عدالت اقلیمی تفاوت‌های جنسیتی را در ادراک مخاطرات اقلیمی و کنشگری اجتماعی در مناطق کویری شرق اصفهان تحلیل می‌کند. ([Norouzi & Moradi, 2019](#)) نشان داده‌اند که مناطق شرق اصفهان ظرفیت فراوانی برای گردشگری پایدار دارند؛ اما فشار بر منابع طبیعی و کمبود زیرساخت‌ها توسعه را محدود کرده است. ([Douzandeh-Ziabary & Lotfi, 2015](#)) نیز بر جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی این مناطق تأکید کرده و کمبود امکانات را مانع کلیدی دانسته‌اند. این چارچوب نظری پیشنهاد می‌کند با توجه به نقش‌های جنسیتی می‌توان سیاست‌هایی را طراحی کرد که مشارکت زنان را در فعالیت‌های گردشگری مانند حفاظت از اکوسیستم‌های کویری و آموزش‌های زیست‌محیطی تقویت کند. ([Eger et al., 2021](#)) تأکید می‌کنند تحلیل‌های جنسیتی باید فراتر از دوگانه زن و مرد برود و شامل طیف‌های جنسیتی و هویت‌های جنسیتی شود که این دیدگاه می‌تواند در تحلیل‌های محلی نیز به کار گرفته شود. ([Honggang & Fan, 2024](#)) بر نقش فضا‌های گردشگری در ایجاد فرصت‌های برابر برای گروه‌های حاشیه‌ای به‌خصوص زنان تأکید دارند و پیشنهاد می‌کنند فناوری‌های دیجیتال مانند سامانه‌های آنلاین می‌توانند مشارکت زنان را تسهیل کنند. این چارچوب نظری با ترکیب این دیدگاه‌ها چارچوبی جامع برای تحلیل پویایی‌های جنسیتی در مناطق کویری ارائه می‌دهد و بر ضرورت سیاست‌گذاری‌های جنسیت‌محور برای دستیابی به توسعه پایدار تأکید می‌کند.

این چارچوب تحلیلی، بستری را برای تبیین نقش‌های جنسیتی در گردشگری پایدار و پاسخ‌گویی به خلأهای پژوهشی در زمینه‌های بومی فراهم می‌آورد.

روش انجام پژوهش

در این بخش و در [جدول \(۱\)](#) روش‌شناسی پژوهش به‌صورت ساختارمند در پنج دسته ارائه می‌شود:

جدول ۱: روش‌شناسی پژوهش

Table (1) Research methodology

دسته‌بندی	جزئیات
نوع پژوهش	این پژوهش از رویکرد ترکیبی کمی-کیفی استفاده کرده است. بخش کمی برای اندازه‌گیری تفاوت‌های جنسیتی در ادراک مخاطرات اقلیمی و مشارکت در کنشگری اجتماعی و بخش کیفی برای درک عمیق‌تر تجربه‌های جنسیتی شده در مواجهه با تغییرات اقلیمی و کنشگری در گردشگری پایدار به کار گرفته شده است.
جامعه آماری و نمونه‌گیری	ساکنان محلی و فعالان گردشگری (مانند راهنمایان تور، مدیران اقامتگاه‌های بوم‌گردی و کشاورزان) در مناطق کویری شرق اصفهان (ورزنه، خور و بیابانک، و نائین) که به دلیل ویژگی‌های کویری و وابستگی به گردشگری پایدار تحت‌تأثیر تغییرات اقلیمی مانند خشک‌سالی قرار دارند. روش نمونه‌گیری: بخش کمی: نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی برای تضمین تنوع جنسیتی، سنی و شغلی؛ بخش کیفی: نمونه‌گیری هدفمند برای انتخاب افرادی با تجربه مستقیم در گردشگری پایدار یا تأثیرات اقلیمی. اندازه نمونه: بخش کمی: ۴۱۲ نفر (۲۰۸ زن و ۲۰۴ مرد) برای دستیابی به نتایج قابل‌تعمیم با سطح اطمینان ۹۵٪ و خطای ۵٪؛ بخش کیفی: ۱۸ مصاحبه عمیق تا رسیدن به اشباع نظری.
ابزار جمع‌آوری داده‌ها	بخش کمی: پرسش‌نامه استاندارد با سؤالات بسته (مقیاس لیکرت) و چند سؤال باز در سه بخش اصلی: ادراک مخاطرات اقلیمی: سؤالاتی درباره درک تأثیرات تغییرات اقلیمی (مانند خشک‌سالی یا تخریب اکوسیستم‌های کویری) بر گردشگری و معیشت. نمونه سؤال: «تا چه حد نگران تأثیر خشک‌سالی بر جاذبه‌های گردشگری منطقه خود هستید؟» مشارکت در کنشگری اجتماعی: سؤالاتی درباره فعالیت‌های مرتبط با گردشگری پایدار، مانند حفاظت از تپه‌های شنی، بازیافت یا آموزش‌های زیست‌محیطی. نمونه سؤال: «آیا در فعالیت‌های حفاظت از اکوسیستم‌های کویری مشارکت داشته‌اید؟» (بله/خیر، نوع فعالیت). نقش‌های جنسیتی: سؤالاتی درباره تأثیر تقسیم کار جنسیتی بر مشارکت در گردشگری پایدار و مدیریت منابع خانگی. نمونه سؤال: «آیا معتقد هستید که زنان و مردان به‌طور متفاوتی در فعالیت‌های گردشگری پایدار مشارکت دارند؟» بخش کیفی: مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با سؤالاتی براساس چارچوب‌های نظری (مانند بازتولید اجتماعی) درباره موضوعاتی مانند تأثیر خشک‌سالی بر نقش‌های جنسیتی یا موانع مشارکت زنان در تصمیم‌گیری‌های محلی. معیارهای نمونه‌گیری هدفمند: (۱) تجربه مستقیم در فعالیت‌های گردشگری پایدار (مانند راهنمایان تور یا مدیران اقامتگاه‌های بوم‌گردی)؛ (۲) مواجهه با تأثیرات تغییرات اقلیمی (مانند خشک‌سالی یا تخریب اکوسیستم‌های کویری)؛ (۳) تنوع در نقش‌های جنسیتی (مانند زنان با مسئولیت‌های خانگی و مردان با نقش‌های اقتصادی). روایی و پایایی: روایی محتوایی پرسش‌نامه با نظر متخصصان جامعه‌شناسی محیطی، گردشگری و جغرافیا بررسی شد. پایایی پرسش‌نامه با آزمون آلفای کرونباخ (۰٫۸۲) تأیید شد. برای مصاحبه‌ها از روش کدگذاری باز و محوری استفاده شد.
روش جمع‌آوری داده‌ها	بخش کمی: پرسش‌نامه‌ها به‌صورت حضوری در جامعه آماری توزیع شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پنج دانشجوی آموزش‌دیده از هر دو جنس استفاده شد. بخش کیفی: مصاحبه‌ها به‌صورت حضوری انجام و با رضایت شرکت‌کنندگان ثبت و ضبط شدند.
روش تحلیل داده‌ها	بخش کمی: تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS و روش‌های آماری زیر انجام شد: آمارهای توصیفی برای ارائه میانگین و انحراف معیار، t-test مستقل برای بررسی تفاوت‌های جنسیتی، ANOVA برای بررسی تأثیر متغیرهای دموگرافیک و تحلیل رگرسیون چندگانه برای شناسایی پیش‌بینی‌کننده‌های مشارکت. بخش کیفی: تحلیل داده‌های ۱۸ مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با روش تحلیل محتوای مضمون‌محور و به‌صورت دستی انجام شد. کدگذاری باز، محوری و انتخابی برای شناسایی مضامین اصلی (مانند تأثیر نقش‌های جنسیتی بر تجربه خشک‌سالی و مشارکت در گردشگری پایدار) به کار گرفته شد. تحلیل دستی به دلیل حجم محدود داده‌های کیفی و نیاز به درک عمیق‌تر مضامین بومی و زمینه‌ای انتخاب شد که امکان انعطاف‌پذیری بیشتر در تفسیر پاسخ‌ها و حفظ ظرافت‌های فرهنگی را فراهم کرد. در مصاحبه‌ها به تأثیر خشک‌سالی و کاهش منابع آب بر نقش‌های خانگی زنان (مانند مدیریت آب) و نقش‌های اقتصادی مردان (مانند کشاورزی)، محدودیت‌های فرهنگی همچون کلیشه‌های جنسیتی و موانع ساختاری مانند کمبود منابع مالی و زیرساخت‌ها، تفاوت‌های مشارکت زنان و مردان در فعالیت‌های زیست‌محیطی (مانند بازیافت و آموزش) و مدیریتی (مانند مدیریت اقامتگاه‌های بوم‌گردی)، و دیدگاه آنان درباره پیامدهای خشک‌سالی و تخریب اکوسیستم‌های کویری بر معیشت و گردشگری پرداخته شد. معیارهای نمونه‌گیری هدفمند شامل داشتن تجربه مستقیم در گردشگری پایدار (مانند راهنمایان تور یا مدیران اقامتگاه‌های بوم‌گردی)، مواجهه با آثار تغییرات اقلیمی (مانند خشک‌سالی یا تخریب اکوسیستم‌های کویری) و تنوع نقش‌های جنسیتی (شامل زنان با مسئولیت‌های خانگی و مردان با نقش‌های اقتصادی) بود.

یافته‌ها

در این بخش در ابتدا مشخصات دموگرافیک نمونه شامل جنسیت، سن، تحصیلات و شغل پاسخ‌دهندگان ارائه می‌شود. **جدول (۲)** مشخصات دموگرافیک نمونه را ارائه می‌دهد:

جدول (۲) نشان می‌دهد نمونه تقریباً به‌طور یکنواخت بین زنان (۵۰٪/۵) و مردان (۴۹٪/۵) توزیع شده است. گروه سنی ۲۶-۴۰ سال با ۳۷٪/۹ بیشترین فراوانی را دارد که نشان‌دهنده حضور پررنگ نسل جوان در فعالیت‌های مرتبط با گردشگری پایدار در مناطق کویری شرق اصفهان است. از نظر تحصیلات ۴۳٪/۲ از پاسخ‌دهندگان دارای تحصیلات دانشگاهی (کارشناسی یا بالاتر) هستند که می‌تواند بر سطح آگاهی و مشارکت آن‌ها در مسائل زیست‌محیطی تأثیرگذار باشد. در زمینه شغل، کشاورزی یا دامداری (۲۷٪/۲) و کارمندی (۲۳٪/۳) شایع‌ترین مشاغل هستند که با زمینه اقتصادی و اجتماعی مناطق کویری همخوانی دارد. توزیع شغلی نشان می‌دهد زنان، بیشتر در دسته خانه‌دار (۲۸٪/۸ از زنان) و مردان، بیشتر در دسته کشاورزی یا دامداری (۳۶٪/۳ از مردان) قرار دارند که منعکس‌کننده نقش‌های جنسیتی سنتی در این منطقه است. حضور زیاد زنان خانه‌دار ممکن است بر ادراک آن‌ها از مخاطرات اقلیمی مانند کاهش منابع آب تأثیر بگذارد؛ زیرا آن‌ها مستقیماً با مدیریت منابع خانگی درگیر هستند. از سوی دیگر، مردان کشاورز به دلیل وابستگی اقتصادی به منابع طبیعی احتمالاً حساسیت بیشتری به بیابان‌زایی نشان می‌دهند.

جدول ۲: مشخصات دموگرافیک نمونه

Table (2): Demographic characteristics of the sample

جنس	تعداد	درصد	سن	تعداد	درصد	تحصیلات	تعداد	درصد	شغل	تعداد	درصد
زنان	۲۰۸	۵۰٪/۵۰	سال ۱۸-۲۵	۹۸	۲۳٪/۸۰	دیپلم یا پایین‌تر	۱۴۲	۳۴٪/۵۰	کشاورزی یا دامداری	۱۱۲	۲۷٪/۲۰
مردان	۲۰۴	۴۹٪/۵۰	سال ۲۶-۴۰	۱۵۶	۳۷٪/۹۰	کاردانی	۹۲	۲۲٪/۳۰	کارمند	۹۶	۲۳٪/۳۰
----	----	----	سال ۴۱-۵۵	۱۰۸	۲۶٪/۲۰	کارشناسی	۱۲۸	۳۱٪/۱۰	خوداشتغال	۸۴	۲۰٪/۴۰
----	----	----	بالای ۵۵ سال	۵۰	۱۲٪/۱۰	ارشد و بالاتر	۵۰	۱۲٪/۱۰	خانه‌دار	۷۶	۱۸٪/۴۰
کل	۴۱۲	۱۰۰	کل	۴۱۲	۱۰۰	کل	۴۱۲	۱۰۰		۴۴	۱۰٪/۷۰

داده‌های توصیفی

داده‌های توصیفی تفاوت‌های جنسیتی را در ادراک مخاطرات اقلیمی (مانند کاهش منابع آب، بیابان‌زایی و گرمایش زمین) و مشارکت در کنشگری اجتماعی مرتبط با گردشگری پایدار نشان می‌دهد. در ادامه، جزئیات ادراک مخاطرات اقلیمی و مشارکت در کنشگری اجتماعی به تفکیک جنسیت در **جدول (۳)** ارائه می‌شود:

جدول ۳: میانگین و انحراف معیار ادراک مخاطرات اقلیمی و مشارکت در کنشگری اجتماعی

Table (3): Mean and standard deviation of climate risk perception and participation in social activism

متغیر	گروه	میانگین	انحراف معیار
ادراک مخاطرات اقلیمی	زنان	۴/۲۷	۰/۷۱
ادراک مخاطرات اقلیمی	مردان	۳/۵۹	۰/۸۳
ادراک مخاطرات اقلیمی	کل نمونه	۳/۹۳	۰/۷۹
مشارکت در کنشگری اجتماعی	زنان	۳/۹۲	۰/۷۶
مشارکت در کنشگری اجتماعی	مردان	۳/۲۹	۰/۸۱
مشارکت در کنشگری اجتماعی	کل نمونه	۳/۶۱	۰/۸

ادراک مخاطرات اقلیمی

نتایج نشان داد زنان ادراک بیشتری از مخاطرات اقلیمی دارند؛ به گونه‌ای که میانگین نمره آنان ۴/۲۷ با انحراف معیار ۰/۷۱ بود، در حالی که میانگین مردان ۳/۵۹ با انحراف معیار ۰/۸۳ به دست آمد. میانگین کل نمونه ۳/۹۳ با انحراف معیار ۰/۷۹ محاسبه شد. این تفاوت با نقش‌های بازتولید اجتماعی زنان به ویژه مسئولیت‌های خانگی همچون مدیریت آب و غذا، همخوانی دارد؛ زیرا زنان به طور مستقیم‌تر با پیامدهای تغییرات اقلیمی مواجه می‌شوند؛ برای نمونه، ۷۲٫۱ درصد از زنان (۱۵۰ نفر) کاهش منابع آب را تهدید اصلی زیست محیطی دانستند، در حالی که این میزان در میان مردان ۵۸٫۸ درصد (۱۲۰ نفر) گزارش شد.

تحلیل‌های تفکیکی نشان داد در میان زنان دارای تحصیلات دانشگاهی (میانگین ۴/۴۱، انحراف معیار ۰/۶۵) و ساکنان مناطق روستایی (میانگین ۴/۳۵، انحراف معیار ۰/۶۸) ادراک بیشتری از مخاطرات اقلیمی داشتند. این یافته می‌تواند ناشی از دسترسی بیشتر این گروه‌ها به آموزش‌های زیست‌محیطی یا تجربه مستقیم‌تر کمبود منابع در مناطق روستایی باشد. در مقابل، مردان شاغل در مشاغل مرتبط با منابع طبیعی مانند کشاورزی و دامداری (میانگین ۳/۷۲، انحراف معیار ۰/۸۰) در مقایسه با مردان شاغل در مشاغل غیرمرتبط (میانگین ۳/۴۶، انحراف معیار ۰/۸۵) ادراک بیشتری نسبت به تهدیدهای اقلیمی داشتند. این تفاوت نشان‌دهنده نقش تعیین‌کننده مسئولیت‌های اقتصادی و اجتماعی در شکل‌گیری نگرش‌ها به تغییرات اقلیمی است؛ برای مثال، کشاورزان به دلیل وابستگی مستقیم معیشت خود به منابع آب، حساسیت بیشتری به خشک‌سالی ابراز کردند. این نتایج با چارچوب نظری عدالت اقلیمی (Terry, 2009) همخوان است که بر نابرابری‌های جنسیتی در مواجهه با آثار تغییرات اقلیمی تأکید دارد.

بررسی نتایج براساس سن نیز بیانگر تفاوت‌های معناداری بود؛ به طوری که زنان در گروه سنی ۲۵ تا ۴۰ سال (میانگین ۴/۳۸، انحراف معیار ۰/۶۷) ادراک بیشتری نسبت به زنان مسن‌تر (میانگین ۴/۱۵، انحراف معیار ۰/۷۳) داشتند. این امر احتمالاً ناشی از آگاهی بیشتر نسل جوان از مسائل زیست‌محیطی از طریق آموزش‌های رسمی یا رسانه‌های اجتماعی است. در میان مردان نیز گروه سنی ۴۰ تا ۵۵ سال (میانگین ۳/۶۸، انحراف معیار ۰/۸۱) در مقایسه با گروه‌های جوان‌تر (میانگین ۳/۵۰، انحراف معیار ۰/۸۶) ادراک بیشتری نشان دادند که می‌تواند به تجربه طولانی‌تر مردان میانسال در مواجهه با تغییرات اقلیمی به ویژه در فعالیت‌های اقتصادی همچون کشاورزی نسبت داده شود.

مشارکت در کنشگری اجتماعی

مشارکت در کنشگری اجتماعی مرتبط با گردشگری پایدار شامل فعالیت‌هایی مانند بازیافت، آموزش‌های زیست‌محیطی و حفاظت از اکوسیستم‌های کویری نیز تفاوت‌های جنسیتی را نشان داد (Skanavis & Sakellari, 2008). زنان با میانگین ۳/۹۲ و انحراف معیار ۰/۷۶ مشارکت بیشتری نسبت به مردان با میانگین ۳/۲۹ و انحراف معیار ۰/۸۱ داشتند. میانگین کل نمونه ۳/۶۱ با انحراف معیار ۰/۸۰ بود. این نتایج با یافته‌های (2000) Zelezny et al. همخوانی دارد که نشان دادند زنان به دلیل نگرش‌های زیست‌محیطی قوی‌تر، در فعالیت‌های حفاظتی و کم‌کربن مشارکت بیشتری دارند. زنان در فعالیت‌های بازیافت و مدیریت پسماند (میانگین ۴/۲۳، انحراف معیار ۰/۶۹ در مقابل میانگین ۳/۰۴، انحراف معیار ۰/۸۷ برای مردان)، آموزش‌های زیست‌محیطی (میانگین ۴/۰۸، انحراف معیار ۰/۷۲ در مقابل میانگین ۳/۱۲، انحراف معیار ۰/۹۰ برای مردان) و حفاظت از اکوسیستم‌های کویری (میانگین ۳/۹۱، انحراف معیار ۰/۷۵ در مقابل میانگین ۳/۱۷، انحراف معیار ۰/۸۴ برای مردان) مشارکت بیشتری نشان دادند. این تفاوت‌ها نقش فعال زنان را در برنامه‌های محلی مانند تعاونی‌های زنان روستایی که فرصت‌هایی برای مشارکت زیست‌محیطی فراهم می‌کنند، برجسته می‌کند.

تحلیل‌های تکمیلی نشان داد مشارکت در میان زنان ۲۵-۴۰ ساله (میانگین ۴/۱۵، انحراف معیار ۰/۷۰) و مردان با تحصیلات دانشگاهی (میانگین ۳/۴۵، انحراف معیار ۰/۷۸) بیشتر بود. این یافته‌ها با مطالعات (Skanavis & Sakellari, 2008) همخوانی دارد که تأثیر سن و تحصیلات را بر رفتارهای زیست‌محیطی تأیید می‌کنند؛ برای مثال، زنان جوان‌تر به دلیل دسترسی به آموزش‌های محلی و شبکه‌های اجتماعی در برنامه‌های بازیافت و حفاظت مشارکت فعال‌تری داشتند. در مقابل، مردان با تحصیلات بالاتر به دلیل آگاهی بیشتر از مسائل زیست‌محیطی در فعالیت‌های آموزشی مشارکت بیشتری نشان دادند. این تفاوت‌ها پویایی‌های جنسیتی در کنشگری اجتماعی را نشان می‌دهند که با نقش‌های بازتولید اجتماعی زنان و نقش‌های اقتصادی مردان مرتبط است.

علاوه بر این، تحلیل براساس نوع فعالیت نشان داد زنان در فعالیت‌های گروهی مانند کارگاه‌های آموزشی یا پروژه‌های بازیافت محلی (میانگین ۴/۲۰، انحراف معیار ۰/۷۱) مشارکت بیشتری نسبت به فعالیت‌های فردی مانند کاشت درخت (میانگین ۳/۷۵، انحراف معیار ۰/۷۹) داشتند. این امر می‌تواند به شبکه‌های اجتماعی قوی‌تر زنان در مناطق کویری نسبت داده شود. در مقابل، مردان در فعالیت‌هایی مانند پروژه‌های حفاظتی بزرگ (میانگین ۳/۱۰، انحراف معیار ۰/۸۸) که نیاز به سرمایه‌گذاری مالی یا زیرساختی داشتند، مشارکت کمتری نشان دادند که با موانع مالی گزارش‌شده در بخش کیفی پژوهش همخوانی دارد.

تأثیر نقش‌های جنسیتی

مسئولیت‌های خانگی و اقتصادی

یافته‌های کیفی پژوهش نشان‌دهنده تفاوت‌های آشکار جنسیتی در نقش‌های اجتماعی و نحوه ادراک مخاطرات اقلیمی است. از میان ۹ زن مصاحبه‌شونده هشت نفر (۸۸/۹ درصد) مسئولیت‌های خانگی مانند مراقبت از کودکان و مدیریت

منابع آب و غذا را از عوامل اصلی نگرانی خود در قبال تغییرات اقلیمی ذکر کردند. یکی از مشارکت‌کنندگان زن (۴۲ ساله) بیان کرد: «با این خشک‌سالی که ادامه داره، احتمالاً آب برای آشپزی و شست‌وشو کم بیاد. من بیشتر از شوهرم نگرانم؛ چون مستقیم با این موضوع درگیرم.» درمقابل، هشت نفر از ۹ مرد مصاحبه‌شونده (۸۸/۹ درصد) نقش‌های اقتصادی خود به ویژه کشاورزی و دامداری را عامل اصلی نگرانی دانستند. یکی از مردان (۴۷ ساله) اظهار داشت: «خشک‌سالی محصول ما رو خراب کرده؛ این یعنی از دست دادن درآمد.» این تفاوت‌ها با نظریه «بازتولید اجتماعی» (Chiro Di (2008) همخوان است که بر فشارهای متفاوت جنسیتی در مواجهه با تغییرات اقلیمی تأکید دارد.

تحلیل مضمون‌محور نشان داد زنان به دلیل نقش‌های خانگی حساسیت بیشتری به کاهش منابع آب (۷ نفر، ۷۷/۸ درصد) و تأثیر آن بر سلامت خانواده دارند؛ درحالی‌که مردان نگرانی خود را بیشتر به جنبه‌های اقتصادی مانند کاهش محصول کشاورزی (۶ نفر، ۶۶/۷ درصد) مربوط می‌دانند. این یافته‌ها نشان می‌دهد نقش‌های جنسیتی در شکل‌دهی ادراک و واکنش به تهدیدهای اقلیمی تأثیرگذار است.

نگرش‌های زیست‌محیطی

زنان نگرش‌های زیست‌محیطی قوی‌تری نسبت به مردان نشان دارند؛ به طوری‌که ۷ نفر از آنان (۷۷/۸ درصد) بر اهمیت حفاظت از اکوسیستم‌های کویری برای نسل‌های آینده تأکید کردند، درحالی‌که این میزان در میان مردان چهار نفر (۴۴/۴ درصد) بود. یکی از زنان (۲۹ ساله) گفت: «ما باید کویر رو حفظ کنیم تا بچه‌هامون بتونن اینجا زندگی کنن.» این نگرش‌ها با یافته‌های Zelezny et al. (2000) هم‌راستا است که نشان می‌دهد زنان به دلیل نقش‌های اجتماعی خود احساس مسئولیت زیست‌محیطی بیشتری دارند. درمقابل، مردان بیشتر بر جنبه‌های اجرایی و مالی حفاظت تأکید داشتند؛ مثلاً یکی از آنان (۵۲ ساله) اظهار داشت: «حفاظت از کویر خوبه؛ ولی بدون بودجه نمی‌شه کاری کرد.»

یافته‌های استنباطی

در این بخش، نتایج تحلیل‌های استنباطی ارائه می‌شود که شامل t-test مستقل و تحلیل واریانس یک‌طرفه برای بررسی تفاوت‌های جنسیتی در ادراک مخاطرات اقلیمی و مشارکت در کنشگری اجتماعی و تأثیر متغیرهای دموگرافیک (سن، تحصیلات، شغل) بر ادراک است.

t-test مستقل

برای بررسی تفاوت‌های جنسیتی در ادراک مخاطرات اقلیمی و مشارکت در کنشگری اجتماعی t-test مستقل انجام شد. نتایج در جدول (۴) نشان‌دهنده تفاوت‌های معنی‌دار جنسیتی در هر دو متغیر است ($p < 0.05$). ادراک مخاطرات اقلیمی در زنان ($t = 4.82, p = 0.001$) و مشارکت در کنشگری اجتماعی ($t = 4.15, p = 0.002$) به‌طور معنی‌داری بیشتر از مردان بود. این یافته‌ها با نظریه اکوفمینیسم (Mohanty et al. (2018) همخوانی دارد که بر ارتباط نزدیک‌تر زنان با محیط‌زیست به دلیل نقش‌های اجتماعی و خانگی آن‌ها تأکید می‌کنند. تفاوت در ادراک ($t = 4.82$) قوی‌تر از مشارکت ($t = 4.15$) بود که نشان‌دهنده حساسیت بیشتر زنان در قبال مخاطرات اقلیمی مانند کاهش منابع آب و بیابان‌زایی است.

جدول ۴: نتایج t-test مستقل و تحلیل واریانس برای ادراک و مشارکت

Table (4): Results of Independent t-Test and ANOVA for Perception and Participation

پ-value	مقدار	متغیر	آزمون
۰/۰۰۱	۴/۸۲	ادراک مخاطرات اقلیمی	تی تست مستقل
۰/۰۰۲	۴/۱۵	مشارکت در کنشگری اجتماعی	تی تست مستقل
۰/۰۱۲	۳/۶۷	سن	تحلیل واریانس
۰/۰۰۸	۴/۱۲	تحصیلات	تحلیل واریانس
۰/۰۹۱	۲/۱۴	شغل	تحلیل واریانس

تحلیل واریانس

تحلیل واریانس یک‌طرفه برای بررسی تأثیر متغیرهای دموگرافیک (سن، تحصیلات، شغل) بر ادراک مخاطرات اقلیمی انجام شد تا مشخص شود کدام متغیرها تأثیر معنی‌داری دارند. نتایج نشان داد سن ($F = 3.67, p = 0.012$) و تحصیلات ($F = 4.12, p = 0.008$) تأثیر معنی‌داری بر ادراک دارند؛ اما شغل تأثیر معنی‌داری نداشت ($F = 2.14, p = 0.091$). این نتایج نقش کلیدی متغیرهای دموگرافیک در شکل‌دهی ادراک مخاطرات اقلیمی را تأیید می‌کند؛ برای مثال، افراد با تحصیلات دانشگاهی (میانگین ۴/۲۸، انحراف معیار ۰/۷۰) ادراک بیشتری نسبت به افراد با تحصیلات دیپلم یا پایین‌تر (میانگین ۳/۶۵، انحراف معیار ۰/۸۵) نشان دادند که احتمالاً به دسترسی بیشتر به اطلاعات زیست‌محیطی مربوط است. به طور مشابه، گروه سنی ۲۵-۴۰ سال (میانگین ۴/۱۵، انحراف معیار ۰/۷۲) ادراک بیشتری نسبت به گروه سنی بالای ۵۵ سال (میانگین ۳/۷۸، انحراف معیار ۰/۸۰) داشتند که ممکن است به آگاهی بالاتر نسل جوان از مسائل اقلیمی از طریق آموزش یا رسانه‌ها مربوط باشد.

تحلیل‌های تکمیلی تحلیل واریانس با تفکیک جنسیتی نشان داد تأثیر تحصیلات در زنان ($F = 4.85, p = 0.006$) قوی‌تر از مردان ($F = 3.42, p = 0.015$) بود. این امر می‌تواند به مشارکت فعال زنان در شبکه‌های آموزشی محلی مانند تعاونی‌های زنان روستایی نسبت داده شود که آگاهی زیست‌محیطی آن‌ها را افزایش می‌دهد. در مقابل، تأثیر سن در مردان ($F = 4.01, p = 0.010$) قوی‌تر از زنان ($F = 3.25, p = 0.018$) بود که نشان‌دهنده نقش تجربه طولانی‌تر مردان مسن‌تر در مواجهه با تغییرات اقلیمی به ویژه در فعالیت‌های اقتصادی مانند کشاورزی است. این نتایج با چارچوب عدالت اقلیمی [Terry \(2009\)](#) هم‌راستا است که بر نابرابری‌های جنسیتی در مواجهه با مخاطرات اقلیمی تأکید می‌کند.

برای بررسی دقیق‌تر تفاوت‌ها تحلیل‌های پسین (Post-hoc Tests) با روش توکی (Tukey) انجام شد. نتایج نشان داد تفاوت معنی‌داری بین گروه‌های سنی ۲۵-۴۰ سال و بالای ۵۵ سال ($p = 0.009$) و بین افراد با تحصیلات دانشگاهی و دیپلم یا پایین‌تر ($p = 0.005$) وجود دارد. این یافته‌ها تأثیر ترکیبی سن و تحصیلات بر ادراک مخاطرات اقلیمی را تأیید می‌کند و بر ضرورت طراحی برنامه‌های آموزشی هدفمند برای گروه‌های سنی و تحصیلی مختلف تأکید دارد.

تحلیل رگرسیون

تحلیل رگرسیون چندگانه برای شناسایی پیش‌بینی‌کننده‌های مشارکت در کنشگری اجتماعی مرتبط با گردشگری پایدار انجام شد. متغیرهای مستقل شامل جنسیت، ادراک مخاطرات اقلیمی، سن و تحصیلات بودند. نتایج این تحلیل که در **جدول (۵)** ارائه شده است، نشان می‌دهد جنسیت ($\beta = 0.41, p < 0.001$) و ادراک مخاطرات اقلیمی ($\beta = 0.38, p < 0.001$) قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده‌های مشارکت در کنشگری اجتماعی هستند. سن ($\beta = 0.12, p = 0.017$) و تحصیلات ($\beta = 0.15, p = 0.013$) نیز تأثیر معنی‌داری داشتند؛ اما اثر آن‌ها کمتر بود. مدل رگرسیون ۴۲٪ از واریانس مشارکت را توضیح داد ($R^2 = 0.42, p < 0.001$) که نشان‌دهنده قدرت پیش‌بینی زیاد متغیرهای انتخاب‌شده است.

جدول ۵: خلاصه نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه برای مشارکت در کنشگری اجتماعی

Table (5): Summary of Multiple Regression Analysis Results for Participation in Social Activism

متغیر	β	SE	t-value	p-value
جنسیت	۰/۴۱	۰/۰۷	۵/۸۶	۰/۰۰۱
ادراک مخاطرات	۰/۳۸	۰/۰۶	۶/۳۳	۰/۰۰۱
سن	۰/۱۲	۰/۰۵	۲/۴	۰/۰۱۷
تحصیلات	۰/۱۵	۰/۰۶	۲/۵	۰/۰۱۳

تحلیل‌های تفکیکی براساس جنسیت

در ادامه، تحلیل‌های تفکیکی برای اثر ادراک مخاطرات اقلیمی و تحصیلات بر مشارکت در کنشگری اجتماعی به تفکیک جنسیت در **جدول (۶)** ارائه شده است.

نتایج تحلیل‌های تفکیکی براساس جنسیت نشان می‌دهد ادراک مخاطرات اقلیمی در زنان ($\beta = 0.45, p < 0.001$) اثر قوی‌تری نسبت به مردان ($\beta = 0.32, p < 0.001$) داشت. این تفاوت می‌تواند به نقش‌های بازتولید اجتماعی زنان مانند مدیریت منابع خانگی مربوط باشد که آن‌ها را به مشارکت در فعالیت‌های زیست‌محیطی ترغیب می‌کند. در مقابل، تحصیلات در مردان ($\beta = 0.20, p = 0.010$) اثر قوی‌تری نسبت به زنان ($\beta = 0.12, p = 0.022$) داشت که نشان‌دهنده تأثیر آموزش بر رفتارهای زیست‌محیطی مردان است.

بررسی تعاملات بین جنسیت و ادراک مخاطرات نشان داد اثر ادراک در زنان به‌ویژه در فعالیت‌هایی مانند آموزش‌های زیست‌محیطی ($\beta = 0.48, p < 0.001$) قوی‌تر است. این یافته‌ها با نظریه اکوفمینیس [Mohanty et al. \(2018\)](#) همخوانی دارد که بر ارتباط عمیق‌تر زنان با محیط‌زیست به دلیل نقش‌های اجتماعی آن‌ها تأکید می‌کند. همچنین تحلیل رگرسیون نشان داد متغیرهای دموگرافیک مانند سن و تحصیلات به‌ویژه در گروه‌های خاص مانند زنان جوان‌تر و مردان با تحصیلات دانشگاهی تأثیر بیشتری بر مشارکت دارند.

برای اطمینان از اعتبار مدل رگرسیون، مفروضات آماری بررسی شد. ضریب هم خطی (VIF) برای تمام متغیرها کمتر از ۲ بود که نشان‌دهنده نبود مشکل هم خطی است. همچنین آزمون دوربین-واتسون ($Durbin-Watson = 1.92$) نشان داد خودهمبستگی در باقی‌مانده‌ها وجود ندارد. این بررسی‌ها اعتبار آماری مدل را تأیید می‌کنند.

جدول ۶: تحلیل رگرسیون تفکیکی براساس جنسیت برای مشارکت در کنشگری اجتماعی

Table (6): Gender-Based Separate Regression Analysis for Participation in Social Activism

متغیر	گروه	β	p-value
ادراک مخاطرات اقلیمی	زنان	۰/۴۵	<۰/۰۰۱
ادراک مخاطرات اقلیمی	مردان	۰/۳۲	<۰/۰۰۱
تحصیلات	زنان	۰/۱۲	۰/۰۲۲
تحصیلات	مردان	۰/۲	۰/۰۱
تعامل جنسیت و ادراک	زنان	۰/۴۸	<۰/۰۰۱

تحلیل همبستگی بین ادراک مخاطرات و مشارکت

برای بررسی رابطه بین ادراک مخاطرات اقلیمی و مشارکت در کنشگری اجتماعی مرتبط با گردشگری پایدار، تحلیل همبستگی پیرسون انجام شد. این تحلیل به شناسایی شدت و جهت رابطه بین این دو متغیر کلیدی کمک کرد. نتایج این تحلیل که در **جدول (۷)** ارائه شده است، نشان می‌دهد ادراک مخاطرات اقلیمی با مشارکت در کنشگری اجتماعی رابطه مثبت و معنی‌داری دارد ($r = 0.56, p < 0.001$). این رابطه در زنان ($r = 0.62, p < 0.001$) قوی‌تر از مردان ($r = 0.47, p < 0.004$) بود. این یافته‌ها با نظریه اکوفمینیسم **Mohanty et al. (2018)** همخوانی دارد که تأکید می‌کنند زنان به دلیل ارتباط نزدیک‌تر با محیط‌زیست (مانند مدیریت منابع خانگی) نگرانی بیشتری از مخاطرات اقلیمی دارند و در نتیجه، در فعالیتهای حفاظتی مشارکت بیشتری دارند. این نتایج همچنین با یافته‌های **Zelezny et al. (2000)** هم‌راستا است که نشان‌دهنده نگرش‌های زیست‌محیطی قوی‌تر زنان و تأثیر آن بر رفتارهای حفاظتی است.

تحلیل‌های تکمیلی با تفکیک دموگرافیک نشان داد رابطه بین ادراک و مشارکت در زنان با تحصیلات دانشگاهی ($r = 0.68, p < 0.001$) و ساکنان مناطق روستایی ($r = 0.65, p < 0.001$) قوی‌تر بود. این امر می‌تواند به دسترسی بیشتر این گروه‌ها به آموزش‌های زیست‌محیطی یا تجربه مستقیم با کمبود منابع مربوط باشد. در مردان، رابطه در گروه سنی ۴۰-۵۵ سال ($r = 0.53, p < 0.002$) قوی‌تر بود که نشان‌دهنده تأثیر تجربه‌های طولانی‌تر در مواجهه با تغییرات اقلیمی است.

بررسی همبستگی برای انواع خاص مخاطرات نشان داد در زنان ادراک کاهش منابع آب ($r = 0.70, p < 0.001$) قوی‌ترین رابطه را با مشارکت داشت؛ در حالی که در مردان ادراک بیابان‌زایی ($r = 0.52, p < 0.002$) بیشترین تأثیر را بر مشارکت داشت. این تفاوت‌ها نشان‌دهنده اولویت‌های جنسیتی متفاوت در مواجهه با مخاطرات اقلیمی است؛ برای مثال، زنان به دلیل نقش‌های خانگی (مانند مدیریت آب برای آشپزی و شست‌وشو) حساسیت بیشتری به کاهش منابع آب نشان دادند، در حالی که مردان به دلیل وابستگی اقتصادی به کشاورزی، بیشتر نگران بیابان‌زایی بودند.

تحلیل همبستگی جزئی با کنترل متغیرهای سن و تحصیلات انجام شد تا اثر متغیرهای مداخله‌گر حذف شود. نتایج نشان داد رابطه بین ادراک و مشارکت در زنان ($r = 0.60, p < 0.001$) و مردان ($r = 0.45, p < 0.005$) همچنان معنی‌دار بود که نشان‌دهنده استحکام این رابطه بود. این تحلیل‌ها تأیید می‌کنند که ادراک مخاطرات اقلیمی پیش‌بینی‌کننده کلیدی مشارکت به‌ویژه برای زنان است.

برای اطمینان از اعتبار آماری، مفروضات همبستگی (مانند نرمال بودن داده‌ها) بررسی شد. آزمون شاپیرو-ویلک (Shapiro-Wilk) نشان داد که داده‌های ادراک ($p = 0.082$) و مشارکت ($p = 0.075$) نرمال هستند و در نتیجه، تحلیل پیرسون را مناسب می‌سازد.

جدول ۷: همبستگی پیرسون بین ادراک مخاطرات اقلیمی و مشارکت در کنشگری اجتماعی

Table (7): Pearson Correlation between Climate Risk Perception and Participation in Social Activism

گروه/تحلیل	ضریب (r)	p	توضیحات
تحلیل همبستگی پیرسون			
زنان	۰/۶۲	۰/۰۰۱	رابطه مثبت و معنی‌دار، قوی‌تر در زنان
مردان	۰/۴۷	۰/۰۰۴	رابطه مثبت و معنی‌دار، ضعیف‌تر از زنان
کل نمونه	۰/۵۶	۰/۰۰۱	رابطه مثبت و معنی‌دار در کل نمونه
تحلیل‌های تکمیلی (تفکیک دموگرافیک)			
زنان با تحصیلات دانشگاهی	۰/۶۸	۰/۰۰۱ <	قوی‌ترین رابطه به دلیل دسترسی به آموزش‌های زیست‌محیطی
زنان ساکن مناطق روستایی	۰/۶۵	۰/۰۰۱ <	قوی به دلیل تجربه مستقیم با کمبود منابع
مردان گروه سنی ۴۰-۵۵ سال	۰/۵۳	۰/۰۰۲ <	قوی‌تر به دلیل تجربه طولانی‌تر در مواجهه با تغییرات اقلیمی
زنان - ادراک کاهش منابع آب	۰/۷	۰/۰۰۱ <	قوی‌ترین رابطه به دلیل نقش‌های خانگی (مدیریت آب)
مردان - ادراک بیابان‌زایی	۰/۵۲	۰/۰۰۲ <	قوی به دلیل وابستگی اقتصادی به کشاورزی
تحلیل همبستگی جزئی (کنترل سن و تحصیلات)			
زنان	۰/۶	۰/۰۰۱ <	رابطه همچنان قوی و معنی‌دار پس از کنترل متغیرهای مداخله‌گر
مردان	۰/۴۵	۰/۰۰۵ <	رابطه معنی‌دار اما ضعیف‌تر پس از کنترل متغیرهای مداخله‌گر
آزمون مفروضات همبستگی			
آزمون شاپیرو-ویلک (ادراک)	-	۰/۰۸۲	داده‌های ادراک نرمال هستند ($p > ۰,۰۵$)
آزمون شاپیرو-ویلک (مشارکت)	-	۰/۰۷۵	داده‌های مشارکت نرمال هستند ($p > ۰,۰۵$)

پاسخ‌های سؤالات باز

تحلیل محتوای پاسخ‌های سؤالات باز شواهد کیفی را برای پشتیبانی از تحلیل‌های استنباطی ارائه می‌دهد.

۱. نگرانی از کاهش منابع آب

۱۳ نفر از ۱۸ مصاحبه‌شونده‌ها (۷۲/۳٪) کاهش منابع آب را تهدید اصلی ذکر کردند. P1 (زن، ۳۵ ساله) اظهار داشت: «کمبود آب باعث شده نتوانیم باغچه خود را نگهداری کنیم. هر روز باید فکر کنیم چگونه آب را مدیریت کنیم.» این مضمون با ادراک زیاد زنان در بخش کمی ($M = 4.27$) همخوانی دارد و نشان‌دهنده تأثیر مستقیم کاهش منابع آب بر زندگی روزمره زنان است. در مقابل، مردان کاهش منابع آب را بیشتر از منظر اقتصادی مطرح کردند. P11

(مرد، ۳۸ ساله) گفت: «بدون آب، کشاورزی ما از بین می‌رود و تمام درآمدمان نابود می‌شود.» این تفاوت‌ها با نظریه‌ی بازتولید اجتماعی **Di-Chiro (2008)** همخوانی دارد که بر فشارهای متفاوت جنسیتی در مواجهه با تغییرات اقلیمی تأکید می‌کند.

۲. نیاز به آموزش‌های زیست‌محیطی

۱۰ نفر (۵۵/۶٪) خواستار برنامه‌های آموزشی برای افزایش آگاهی زیست‌محیطی شدند. P12 (مرد، ۴۰ ساله) اظهار داشت: «در صورت ارائه آموزش‌های صحیح، همه در این زمینه همکاری خواهند کرد. بسیاری از مردم نمی‌دانند چگونه باید از کویر حفاظت کنند.» زنان نیز بر اهمیت آموزش به ویژه برای نسل‌های آینده تأکید داشتند. یکی از مصاحبه‌شوندگان زن (۳۲ ساله) اظهار کرد: «باید به فرزندانمان بیاموزیم چگونه از محیط زیست مراقبت کنند.» این مضمون با یافته‌های بخش کمی پژوهش که بر تأثیر سطح تحصیلات بر ادراک و میزان مشارکت تأکید دارد، همسو است و ضرورت اجرای برنامه‌های آموزشی مبتنی بر رویکرد جنسیت‌محور را برجسته می‌سازد.

۳. موانع ساختاری و فرهنگی

۹ نفر از مشارکت‌کنندگان (۵۰ درصد) کمبود زیرساخت‌ها و منابع مالی را موانع مشارکت خود در فعالیت‌های حفاظتی ذکر کردند. یکی از زنان مصاحبه‌شونده (۴۵ ساله) اظهار داشت: «دولت باید بودجه اختصاص دهد تا بتوانیم از کویر حفاظت کنیم.» علاوه بر این، زنان موانع فرهنگی و زمانی را نیز برجسته کردند؛ هفت نفر از آنان (۷۷٫۸ درصد) کمبود وقت ناشی از مسئولیت‌های خانگی را عامل محدودیت خود دانستند. یکی از زنان (۳۸ ساله) بیان کرد: «مایل هستم در فعالیت‌های زیست‌محیطی مشارکت کنم، اما مسئولیت‌های خانه و مراقبت از فرزندان زمانم را محدود می‌کند.» در مقابل، پنج نفر از مردان (۵۵/۶ درصد) کمبود منابع مالی یا آموزش را مانع مشارکت خود ذکر کردند. یکی از مردان (۳۴ ساله) گفت: «بودجه کافی برای اجرای پروژه‌های حفاظتی بزرگ وجود ندارد. این گونه اقدامات باید با حمایت دولت انجام شود.»

موانع فرهنگی مانند انتظار از زنان برای اولویت‌دادن به مسئولیت‌های خانگی نه تنها مشارکت آن‌ها را در فعالیت‌های گردشگری پایدار محدود می‌کند، بر دسترسی پژوهشگران به زنان برای مصاحبه نیز تأثیر گذاشت. برای غلبه بر این چالش، مصاحبه‌ها در زمان‌های مختلف و مکان‌هایی چون پارک و مساجد انجام شد که با برنامه‌های روزانه زنان هماهنگ بود تا مشارکت برابر جنسیتی تضمین شود. این رویکرد با پیشنهادها **Calderón-Fajardo & Rodríguez (2024)** برای کاهش موانع جنسیتی در پژوهش‌های میدانی همخوانی دارد. این یافته‌ها نشان‌دهنده تأثیر ساختارهای اجتماعی بر مشارکت زنان است و نیاز به سیاست‌گذاری‌های جنسیت‌محور را برجسته می‌کند.

تحلیل مضمون‌محور نشان داد موانع فرهنگی در زنان، بیشتر به نقش‌های سنتی (مانند مراقبت از خانواده) مرتبط بود؛ در حالی که موانع مردان، بیشتر اقتصادی (مانند کمبود بودجه) بود. این تفاوت‌ها با یافته‌های **Zelezny et al. (2000)** هم‌راستا است که نشان‌دهنده تأثیر نقش‌های جنسیتی بر رفتارهای زیست‌محیطی است؛ برای مثال، زنان به دلیل مسئولیت‌های خانگی، کمتر فرصت مشارکت در پروژه‌های بزرگ حفاظتی داشتند، اما در فعالیت‌های محلی مانند بازیافت و آموزش فعال‌تر بودند.

جدول ۸: مشخصات دموگرافیک و معیارهای انتخاب مصاحبه‌شوندگان (بخش کیفی)

Table (8): Demographic Characteristics and Selection Criteria of Interviewees (Qualitative Section)

کد مستعار	جنس	سن	شغل	مضامین کلیدی بیان‌شده
P1	زن	۳۵	خانه‌دار	نگرانی از کاهش منابع آب، تأثیر خشک‌سالی بر مدیریت خانگی، علاقه به آموزش زیست‌محیطی
P2	زن	۴۲	خانه‌دار	فشار مسئولیت‌های خانگی، ادراک زیاد مخاطرات اقلیمی، محدودیت زمانی برای مشارکت
P3	زن	۲۹	کارمند	تأکید بر حفاظت از اکوسیستم برای نسل‌های آینده، مشارکت فعال در بازیافت
P4	زن	۳۸	خانه‌دار	موانع فرهنگی، کمبود وقت به دلیل مسئولیت‌های خانگی، علاقه به فعالیت‌های زیست‌محیطی
P5	زن	۳۱	راهنمای تور	مشارکت در آموزش‌های زیست‌محیطی، نگرانی از تخریب اکوسیستم‌های کویری
P6	زن	۳۱	خوداشتغال	نیاز به بودجه دولتی برای حفاظت از کویر، موانع فرهنگی در مشارکت
P7	زن	۲۹	خانه‌دار	اهمیت آموزش زیست‌محیطی برای کودکان، نگرانی از کاهش منابع آب
P8	زن	۴۵	کارمند	مشارکت در تعاونی‌های زنان روستایی، ادراک زیاد خشک‌سالی
P9	زن	۳۸	کشاورز	تأثیر خشک‌سالی بر مدیریت آب خانگی، علاقه به پروژه‌های محلی حفاظتی
P10	مرد	۵۲	کشاورز	نگرانی از کاهش درآمد کشاورزی به دلیل خشک‌سالی، تمرکز بر مسائل اقتصادی
P11	مرد	۳۸	خوداشتغال	تأثیر اقتصادی کاهش منابع آب، نیاز به زیرساخت‌های گردشگری
P12	مرد	۴۰	کشاورز	نیاز به منابع مالی برای حفاظت از کویر، تمرکز بر جنبه‌های عملی حفاظت
P13	مرد	۳۴	کارمند	کمبود منابع مالی و آموزش به‌عنوان مانع، علاقه به پروژه‌های حفاظتی بزرگ
P14	مرد	۴۰	راهنمای تور	نیاز به آموزش‌های زیست‌محیطی برای افزایش آگاهی عمومی
P15	مرد	۴۷	کشاورز	نگرانی از بیابان‌زایی، تأثیر اقتصادی خشک‌سالی بر کشاورزی
P16	مرد	۳۰	خوداشتغال	تمرکز بر زیرساخت‌های گردشگری، کمبود بودجه برای پروژه‌های حفاظتی
P17	مرد	۳۴	کشاورز	تجربه طولانی در مواجهه با تغییرات اقلیمی، نگرانی از کاهش محصول
P18	مرد	۳۶	کارمند	نیاز به برنامه‌ریزی بهتر برای توسعه گردشگری پایدار، تمرکز بر مسائل اقتصادی

مثلث‌بندی^۱ داده‌ها

مثلث‌بندی داده‌های کمی و کیفی نشان‌دهنده انسجام فراوان یافته‌هاست. ادراک زیاد زنان در بخش کمی ($M = 4.27$) با نگرانی آن‌ها از کاهش منابع آب در بخش کیفی همخوانی دارد. همچنین مشارکت بیشتر زنان در کنشگری اجتماعی ($M = 3.92$) با فعالیت آن‌ها در برنامه‌های محلی زنان تأیید شد. رابطه مثبت بین ادراک و مشارکت ($r = 0.56$) نیز با مضامین کیفی (مانند نیاز به آموزش و موانع فرهنگی) هم‌راستاست. این انسجام نشان‌دهنده اعتبار زیاد یافته‌ها و پشتیبانی قوی از چارچوب نظری پژوهش است.

تحلیل‌های کیفی همچنین نشان داد زنان به دلیل نقش‌های بازتولید اجتماعی انگیزه بیشتری برای مشارکت در فعالیت‌های زیست‌محیطی دارند؛ اما موانع فرهنگی و ساختاری این انگیزه را محدود می‌کند. درمقابل، مردان به دلیل تمرکز بر نقش‌های اقتصادی، بیشتر به موانع مالی اشاره کردند. این یافته‌ها بر نیاز به سیاست‌گذاری‌های جنسیت‌محوری تأکید می‌کند که موانع فرهنگی و اقتصادی را به‌طور همزمان رفع کند.

¹ Triangulation

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف بررسی تأثیر نقش‌های جنسیتی بر ادراک مخاطرات اقلیمی و مشارکت در کنشگری اجتماعی مرتبط با گردشگری پایدار در مناطق کویری شرق استان اصفهان شامل ورزنه، خور و بیابانک، و نائین انجام شد. نتایج این پژوهش نشان‌دهنده تفاوت‌های جنسیتی قابل توجه در ادراک مخاطرات اقلیمی و مشارکت در فعالیت‌های گردشگری پایدار است.

تفاوت‌های جنسیتی در ادراک مخاطرات اقلیمی

یافته‌های این پژوهش تأیید می‌کند زنان در مناطق کویری اصفهان به دلیل نقش‌های بازتولید اجتماعی مانند مدیریت منابع آب و غذا مخاطرات اقلیمی نظیر خشک‌سالی را با شدت بیشتری درک می‌کنند (عبداللهی و همکاران، ۱۳۹۵؛ Di Chiro, 2008). این یافته‌ها با نظریه اکوفمینیسم سازگار است که بر ارتباط عمیق‌تر زنان با محیط‌زیست به دلیل نقش‌های اجتماعی آن‌ها تأکید دارد (Mohanty et al., 2018). زنان به سبب احساس مسئولیت بیشتر نسبت به نسل‌های آینده نگرانی عمیق‌تری به تخریب اکوسیستم‌های کویری نشان می‌دهند که با یافته‌های Skanavis & Sakellari (2008) و Terry (2009) همخوانی دارد. درمقابل، مردان بیشتر بر جنبه‌های اقتصادی و زیرساختی مانند کاهش درآمد کشاورزی یا کمبود امکانات گردشگری تمرکز دارند که با نتایج Dadvar-Khani & Ghanian (2016) هم‌راستا است. این تفاوت‌های جنسیتی در ادراک مخاطرات اقلیمی ضرورت سیاست‌گذاری‌های محلی با تمرکز بر نیازهای جنسیتی خاص را برجسته می‌کند.

مشارکت جنسیتی در کنشگری اجتماعی و گردشگری پایدار

نتایج این مطالعه تأیید می‌کند زنان در فعالیت‌های مرتبط با حفاظت از محیط‌زیست و گردشگری پایدار مانند آموزش‌های زیست‌محیطی و مدیریت اقامتگاه‌های بوم‌گردی مشارکت فعال‌تری دارند که با نظریه بازتولید اجتماعی و نقش زنان در حفظ منابع طبیعی سازگار است (Di Chiro, 2008; Skanavis & Sakellari, 2008)؛ باین‌حال، موانع ساختاری مانند کمبود زیرساخت‌ها، دسترسی محدود به آموزش و کلیشه‌های جنسیتی که زنان را به نقش‌های خانگی محدود می‌کند، مشارکت آن‌ها را در تصمیم‌گیری‌های محلی کاهش داده است که با یافته‌های Calderón-Fajardo & Rodríguez-Rodríguez (2024) و Hosseini et al. (2023) همخوانی دارد. درمقابل، مردان در فعالیت‌های اقتصادی مانند مدیریت زیرساخت‌های گردشگری یا کشاورزی نقش پررنگ‌تری ایفا می‌کنند؛ اما کمتر در ابتکارات زیست‌محیطی غیررسمی مشارکت دارند که با نتایج Dadvar-Khani & Ghanian (2016) هم‌راستا است. این یافته‌ها با نظریه عدالت اقلیمی سازگار است که بر ضرورت رفع نابرابری‌های جنسیتی برای دستیابی به پایداری تأکید دارد (Terry, 2009; Nelson et al., 2002).

ظرفیت‌ها و چالش‌های گردشگری پایدار در مناطق کویری

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد تفاوت‌های جنسیتی در ادراک مخاطرات اقلیمی و کنشگری اجتماعی نقش مهمی در توسعه گردشگری پایدار در مناطق کویری شرق اصفهان (ورزنه، خور و بیابانک، و نائین) دارد. زنان به دلیل مسئولیت‌های خانگی مانند مدیریت آب و غذا ادراک بیشتری از خشک‌سالی و کاهش منابع آب دارند و در فعالیت‌های غیررسمی مانند بازیافت و آموزش‌های زیست‌محیطی مشارکت بیشتری نشان می‌دهند که این نکته با یافته‌های (Skanavis & Sakellari, 2008) و (Zelezny et al., 2000) همخوانی دارد. مردان به دلیل تمرکز بر فعالیت‌های اقتصادی مانند کشاورزی و مدیریت زیرساخت‌های گردشگری، بیشتر بر تأثیرات اقتصادی تغییرات اقلیمی مانند کاهش درآمد تأکید دارند (Dadvar-Khani & Ghanian, 2016). موانع فرهنگی مانند کلیشه‌های جنسیتی و کمبود منابع مالی، مشارکت زنان را در تصمیم‌گیری‌های محلی و گردشگری پایدار محدود کرده است (Calderón-Fajardo & Rodríguez-Rodríguez, 2024; MacGregor, 2009). مناطق کویری شرق اصفهان با جاذبه‌هایی مانند تپه‌های شنی و نمکزارها ظرفیت فراوانی برای گردشگری پایدار دارند؛ اما فشار بر منابع طبیعی و کمبود زیرساخت‌ها این ظرفیت را تهدید می‌کند (Norouzi & Moradi, 2019; Eshraghi et al., 2017). همچنین یافته‌ها نشان می‌دهد تقویت مشارکت زنان از طریق آموزش هدفمند و تعاونی‌های محلی می‌تواند به کاهش چالش‌ها و ارتقای توسعه پایدار کمک کند؛ مشروط بر رفع موانع فرهنگی و مالی. این نتایج ضرورت سیاست‌گذاری‌های جنسیت‌محور را برای کاهش نابرابری‌ها و تقویت حفاظت از اکوسیستم‌های کویری تأکید می‌کند.

پیامدهای سیاستی و توصیه‌ها

براساس یافته‌های پژوهش، سیاست‌های گردشگری پایدار در مناطق کویری شرق اصفهان باید تفاوت‌های جنسیتی را در ادراک مخاطرات اقلیمی و کنشگری اجتماعی در نظر بگیرد تا از تشدید نابرابری‌های جنسیتی جلوگیری و عدالت زیست‌محیطی تقویت شود. زنان به دلیل مسئولیت‌های خانگی مانند مدیریت آب و غذا ادراک بیشتری از خشک‌سالی و کاهش منابع آب دارند و در فعالیت‌های غیررسمی مانند بازیافت و آموزش‌های زیست‌محیطی مشارکت بیشتری نشان می‌دهند؛ درحالی‌که مردان، بیشتر بر تأثیرات اقتصادی تغییرات اقلیمی مانند کاهش درآمد تمرکز دارند. این تفاوت‌ها که ریشه در نقش‌های سنتی جنسیتی دارد، ضرورت سیاست‌گذاری‌های جنسیت‌محور را نشان می‌دهد. برای تقویت مشارکت زنان برنامه‌های آموزشی زیست‌محیطی و گردشگری با تمرکز بر توانمندسازی آنان پیشنهاد می‌شود؛ زیرا آموزش‌های هدفمند می‌تواند نقش فعال زنان را در حفاظت از اکوسیستم‌های کویری و تصمیم‌گیری‌های محلی افزایش دهد. علاوه بر این، توسعه زیرساخت‌های گردشگری مانند مراکز اقامتی و حمل‌ونقل باید با مدیریت پایدار منابع طبیعی همراه باشد تا فشار بر اکوسیستم‌های شکننده کاهش یابد و مشارکت مردان نیز تقویت شود. ادغام دیدگاه‌های اکوفمینیستی در سیاست‌گذاری با تأکید بر ارتباط عمیق‌تر زنان با محیط‌زیست به دلیل نقش‌های اجتماعی می‌تواند حفاظت از اکوسیستم‌ها و توسعه گردشگری پایدار را بهبود بخشد. ایجاد فضاهای گردشگری که فرصت‌های برابر را برای زنان فراهم کند نیز می‌تواند موانع فرهنگی مانند کلیشه‌های جنسیتی و محدودیت‌های خانگی را کاهش دهد و همان‌طور که (Honggang & Fan, 2024) پیشنهاد کرده‌اند، به توسعه عادلانه‌تر منجر شود.

جمع‌بندی و جهت‌گیری‌های آینده

این پژوهش نشان داد نقش‌های جنسیتی به‌طور قابل‌توجهی بر ادراک مخاطرات اقلیمی و مشارکت در کنشگری اجتماعی در مناطق کویری شرق اصفهان تأثیر می‌گذارد. زنان به دلیل نقش‌های بازتولید اجتماعی نگرانی بیشتری در قبال تغییرات اقلیمی دارند و در فعالیت‌های زیست‌محیطی مشارکت فعال‌تری نشان می‌دهند؛ درحالی‌که مردان بر جنبه‌های اقتصادی تمرکز دارند. با این حال، موانع ساختاری و کلیشه‌های جنسیتی مشارکت زنان را محدود می‌کند و توسعه پایدار را با چالش مواجه می‌سازد. پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آینده بر توسعه مدل‌های محلی برای توانمندسازی زنان در گردشگری پایدار تمرکز کنند و تأثیر فناوری‌های دیجیتال مانند سامانه‌های آنلاین بر مشارکت جنسیتی در این مناطق بررسی شود. بدون توجه به تفاوت‌های جنسیتی، سیاست‌های گردشگری ممکن است «ناکافی»، ناعادلانه و ناپایدار» باقی بماند. این مطالعه با ارائه شواهد بومی سعی کرده است که به برطرف کردن شکاف‌های پژوهشی موجود کمک کند و زمینه را برای سیاست‌گذاری‌های عادلانه‌تر در مناطق کویری فراهم نماید.

منابع

عبداللهی، عظیمه‌سادات، زاهدی، محمدجواد، صالحی، صادق، و ذکایی، محمدسعید (۱۳۹۵). نظام معنایی پدیده خشکسالی در میان کشاورزان استان اصفهان. *توسعه محلی (روستائی-شهری)*، ۸(۲)، ۲۷۱-۲۹۴.

<https://doi.org/10.22059/jrd.2016.63068>

References

- Abdollahi, A. S., Zahedi, M. J., Salehi, S., & Zokaie, M. S. (2016). Semantic system of drought phenomenon among farmers in Isfahan province. *Journal of Local Development (Rural-Urban)*, 8(2), 271-294. <https://doi.org/10.22059/jrd.2016.63068> [In Persian]
- Banerjee, D., & Bell, M. M. (2007). Ecogender: Locating gender in environmental social sciences. *Society & Natural Resources*, 20(1), 3-19. <https://doi.org/10.1080/08941920600981272>
- Buckingham-Hatfield, S. (2000). *Gender and Environment*. Routledge.
- Calderón-Fajardo, V., & Rodríguez-Rodríguez, I. (2024). El turismo como espejo sociocultural: Estereotipos y representaciones de género. *iQual, Revista de Género e Igualdad*, (7), 136-166. <https://doi.org/10.6018/iqual.590801>
- Dadvar-Khani, F., & Ghanian, M. (2016). Strategic management of rural tourism towards gender-sensitive planning. *International Journal of Geography and Geology*, 5(11), 236-248. <https://doi.org/10.18488/journal.10/2016.5.11/10.11.236.248>
- Dankelman, I. (2002). Climate change: Learning from gender analysis and women's experiences of organising for sustainable development. *Gender and Development*, 10(2), 21-29. <https://doi.org/10.1080/13552070215899>
- Di-Chiro, G. (2008). Living environmentalisms: Coalition politics, social reproduction, and environmental justice. *Environmental Politics*, 17(2), 276-298. <https://doi.org/10.1080/09644010801936230>
- Douzandeh-Ziabary, F., & Lotfi, H. (2015). Investigating the capabilities of desert areas in Iran in order to attract foreign tourists (Case study: Mesr desert and Maranjab desert). *Journal of Tourism and Hospitality*, 4(3), 5-32. <https://B2n.ir/mu4309>
- Eger, C., Munar, A. M., & Hsu, C. H. (2021). Gender and tourism sustainability. *Journal of Sustainable Tourism*, 30(7), 1459-1475. <https://doi.org/10.1080/09669582.2021.1963975>
- Eshraghi, M., Toriman, M. E., & Ahmad, H. (2017). Sustainable ecotourism in desert areas in Iran: Potential and issues. *Malaysian Journal of Society and Space*, 7(1), 9-18. <https://B2n.ir/xg6074>

- Gok, H. S. (2023). Tourism as a means of empowering women in sustainable development: The case of women's cooperatives. In M. A. Camilleri (Ed.), *Women's Empowerment Within the Tourism Industry* (pp. 91-101). IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-6684-8417-3.ch007>
- Hosseini, S., Siyamiyan-Gorji, A., Macías, R. C., & García, F. A. (2023). Gender, empowerment and tourism in Iran: A muslim perspective. In E. Wilson, & D. Chambers (Eds.), *A Research Agenda for Gender and Tourism* (pp. 115-134). Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781789902532.00013>
- Honggang, X., & Fan, X. (2024). Critical studies of gender equality and sustainable development in tourism geographies. In H. Xu & D. Buhalis (Eds.), *The Routledge Handbook of Tourism Geographies* (pp. 81-95). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003286301-10>
- MacGregor, S. (2009). Natural allies, perennial foes? On the trajectories of feminist and green political thought. *Contemporary Political Theory*, 8(3), 329-339. <https://philpapers.org/rec/MACNAP-2>
- Mohammadzadeh, N., Mohammadi, J., Dehghani, M., Akbarzadeh, F., Takhtfiroozeh, S., & Dehghani, R. (2024). Assessment of the impact of tourism attractions with an emphasis on economic and environmental sustainability: A case study in Isfahan. *Environmental Health Engineering and Management*, 11(4), 385-389. <https://doi.org/10.34172/ehem.2024.37>
- Mohanty, P., Chandran, A., & Swain, N. (2018). Promoting gender sensitivity and environment protection through sustainable tourism development: A review. *Journal of Tourism*, 19(1), 87-96. <https://ssrn.com/abstract=3907978>
- Nelson, V., Meadows, K., Cannon, T., Morton, J., & Martin, A. (2002). Uncertain predictions, invisible impacts, and the need to mainstream gender in climate change adaptations. *Gender and Development*, 10(2), 51-59. <https://doi.org/10.1080/13552070215911>
- Norouzi, A., & Moradi, N. (2019). Land suitability evaluation for tourism development in desert areas (Case study: Eastern regions of Isfahan province). *Journal of Research and Rural Planning*, 8(2), 77-96. <https://doi.org/10.22067/JRRP.V8I2.72807>
- Sknavis, C., & Sakellari, M. (2008). Gender and sustainable tourism: Women's participation in the environmental decision-making process. *European Journal of Tourism Research*, 1(2), 78-93. <https://doi.org/10.54055/ejtr.v1i2.13>
- Terry, G. (2009). No climate justice without gender justice: An overview of the issues. *Gender and Development*, 17(1), 5-18. <https://doi.org/10.1080/13552070802696839>
- Zarabi, A., & Rakhshanasab, H. R. (2008). An analysis of sustainable development of Esfahan ecotourism. *Journal of Humanities the University of Esfahan*, 30(2), 123-140. <https://www.sid.ir/En/Journal/ViewPaper.aspx?ID=215824>
- Zelezny, L. C., Chua, P. P., & Aldrich, C. (2000). New ways of thinking about environmentalism: Elaborating on gender differences in environmentalism. *Journal of Social Issues*, 56(3), 443-457. <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00177>

